

İlkçağ Tarih Yazımının Batı Anadolu'lu Öncüleri: IV-Lesboslu Hellanikos

The Western Anatolian Pioneers of the Writing of History in
Antiquity: IV- Hellanicus of Lesbos

Ayşen Sina*

Öz

Lesboslu Hellanikos ilkçağ tarih yazımının en önemli yazarlarından biridir. Bir tarihçi olarak mitografik konular yani mitlerin tarihsel olaylar olarak anlatılması çalışmalarında ilk sırada yer almaktadır. Bu konuda Phoronis, Deukalionia, Atlantis, Asopis ve Troika olmak üzere beş eseri bulunur. Aralarında Mısır, Skythia, Persia gibi yabancı ülkeler ile Yunanistan'da Thessalia, Boiotia, Arkadia ve vatanı Lesbos ile Aiolia'nın da yer aldığı çok sayıda etnografik eserler yazmıştır. Yazarlık döneminin sonlarına doğru yazdığı Argos'taki Hera'nın Rahibeleri ile Atthis adlı eserleri kronoloji alanında öncü çalışmalardır. Özellikle Argos'taki Hera'nın Rahibeleri eseri evrensel olarak tüm Yunan tarihi için geçerli olabilecek kronolojik bir sistem bulma girişimidir.

Anahtar Kelimeler: Lesboslu Hellanikos, Tarih Yazımı, Kronografi, Atthis, Argos'taki Hera'nın Rahibeleri.

Abstract

Hellanikos of Lesbos was one of the most important authors in ancient historiography. He was a foremost authority in the study of myth as history, or mythography. His five works in this field, Phoronis, Deukalionia, Atlantis, Asopis and Troika. He also wrote a great number of ethnographic studies, on foreign countries Egypt, Scythia, Persia and on areas in Greece Thessaly, Boeotia, Arcadia, and, closer to home, Lesbos and Aeolis. More important than either of these interests, Priestesses of Hera at Argos and Atthis, was his pioneering work in chronography, to his which he turned near the end of his career. Especially his Priestesses of Hera at Argos was an attempt to find a universally applicable chronological system for the whole history of Greece.

Key Words: Hellanikos of Lesbos, Historiography, Chronography, Atthis, Priestesses of Hera at Argos.

* Öğr. Gör. Dr. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

Diğer ilkçağ tarih yazımının öncüleri gibi, Hellanikos'un da ne zaman yaşadığı ve çok sayıda eseri nasıl yazdığıyla ilgili tartışmalar sürmektedir. Aulus Gellius, *Pamphylia* adlı eserinde Hellanikos'un Peloponnesos Savaşı'nın bitim yılına kadar (İ.Ö. 406) yaşadığını yani 65 yaşında öldüğünü söyler.¹ İ.S. 3.yüzyılda yaşayan tarihçi Eusebios'a göre ise Hellanikos, Demokritos, Herakleitos ve Anaksagoras ile birlikte İ.Ö. 500 yılında ünlenmişti.² Tarihçinin yaşadığı yıl hakkında bilgi veren diğer yazar Suidas'tır. Ancak verdiği bilgiler son derece karışık olan Suidas³, Hellanikos'un Mytileneli olduğunu söyler ve tarihçinin babasının adına sıra geldiğinde karasızlık içinde kaldığı görülür. Babasının adının Andromenes, Aristomenes veya Skamon olduğunu yazar ve devamında da "*Hellanikos, Euripides ve Sophokles ile aynı zamanda yaşadı ve Makedonya kralı Amyntas'ın sarayında Herodotos ile birlikte bulundu*" ifadesiyle kendisiyle çelişir. Çünkü I. Amyntas İ.Ö. 540-498 yılları arasında yaşamış ve bu nedenle de büyük tragedya yazarlarından çok önce ölmüştü. II. Amyntas ise bu tragedya yazarlarının ölümünden çok sonra tahta çıkmıştır.⁴ Suidas devamında şöyle der: "*Hellanikos, Hekataios'un ardıdır. Pers Savaşları sırasında ünlendi. Hellanikos Perdikkas'ın krallığı döneminde yaşadı ve Lesbos'un karşısında ana kıtada yer alan Perperene'de öldü. O hem şiir hem de düzyazı türünde pek çok eser yazdı.*"

Gellius ile Suidas'ın bilgileri karşılaştırıldığında bir çelişki olduğu görülür. Gellius, tarihçinin doğum yılı olarak 70. Olimpiyat zamanını, yani İ.Ö. 500-497 yıllarını verir. Aslında bu tarihte Hellanikos ünlenmişti.⁵ Halikarnassoslu Dionysios *Pompei Mektubu*'nda⁶ Hellanikos ile Kharon'un çağdaş olduklarını ve bu iki tarihçinin Herodotos'un öncülleri olduğunu; *Thukydides Üzerine*⁷ adlı eserinde ise Hellanikos ile Herodotos'un çağdaş olduğunu ve bu iki tarihçinin Thukydides'in öncülleri olduğunu söyler.

¹ Gellius XV.23. "Hellanicus, Herodotus, Thucydides, historiae scriptores, in eisdem fere temporibus laude ingenti floruent et non nimis longe distantibus fuerant aetatibus. Nam Hellanicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque et sexaginta annos videtur, Herodotus tres et quinquaginta, Thucydides quadraginta. Scriptum est hoc in libro undecimo Pamphilae."; Hellanikos FHGr T.3

² Eusebios *FGrH* II. 101; *Chronicle* Ol. 70.I: "Hellanicus historiografus et Demecritus filosofus et Heraklitus...et Anaxagoras fysicus clari habentur"; Ayrıca bkz. A.A. Mosshammer, *The Chronicle of Eusebius and the Greek Chronographic Tradition* (Lewisburg 1979), özellikle 2. bölümü; Hellanikos FHGr T.4.

³ Suidas s. 'Ελλάνικος; Hellanikos FHGr T.1.

⁴ MANSEL 1988, 396-397 (I. Amyntas VI. yüzyılın son yarısı, II. Amyntas ise Büyük İskender'in babasıdır ve 392- 369/70 yıllarında kral idi.

⁵ HARDING 1994, 9.

⁶ Halikarnassoslu Dionysios *De Pompeius Festus* 3,7.

⁷ Halikarnassoslu Dionysios *De Thucydides* 9; TOYE 1995,283.

Hellanikos'un, dünya edebiyatının iki büyük tarihçisiyle aynı dönemde yaşaması bir bakıma şansıdır, çünkü onların gölgesinde kalmıştır. Aristophanes'in *Kurbağalar* eserinin skholionunda Hellanikos için şunlar yazılıdır: “*Hellanikos, Antigenes'in arkhonluğunda Arginusai Savaşı'nda savaşı ve savaştan sonra özgürlükleri verilerek Plataia yurttaşlığına geçirilen köleleri anlatır.*”⁸ Verilen tüm bu tarihler birbirleriyle örtüşmez.

Jacoby,⁹ Suidas'ın Eusebios ve Gellius'un metnini birleştirdiği varsayımından hareketle aslında karışıklığa sebep olan iki cümleyi şöyle düzeltir: 1. Hellanikos, kral I. Amyntas'ın krallığı zamanında doğdu. 2. Perdikkas'ın sarayında zaman geçirdi. Bu cümlelerden ilki doğrudur, ikincisi ise tartışma konusudur. Çünkü Euripides'in ilk tragedyası 456 yılında sahnelenmiştir, bu tarihte Hellanikos kırklı yaşlarını sürmektedir ve buradan da onun İ.Ö. 496 yılında, belki de birkaç yıl daha erken doğduğu sonucuna ulaşırız.¹⁰ Lukianos'a atfedilen ama aslında anonim bir eser olan *Makrobioi* (Uzun Yaşayanlar)'da Hellanikos'un da uzun yaşayanlar arasında yer aldığı yazılıdır.¹¹ Çağdaşlarında adını ve uyruğunu açıklama geleneği olan Hellanikos'un eserlerine nasıl başladığı bilinmez.¹²

Hellanikos'un yaşadığı tarih, onun Herodotos ile kronolojik ilişkisini belirlediği için önemli bir konudur. Lampsakoslu Kharon ile Herodotos arasında da yaş belirleme konusu olmuş ve Kharon'un Herodotos'tan yaşça büyük olduğuna karar verilmişti;¹³ ancak Hellanikos Herodotos'tan büyük olmayabilir çünkü Herodotos *Tarih*'ini yayınlamadan önce Hellanikos'un birkaç eserini yayınladığı bilinmektedir. Doğum tarihi İ.Ö. 484-75 yılları arasında yerleştirilen Herodotos, eserini 429 yılında okuduğu görüşü doğru kabul edilirse Hellanikos bu tarihte daha bazı eserlerini yazmamış olabilir. Jacoby, Hellanikos'un ilk eserini 440 yılında okuduğuna inanır.¹⁴ Bu durumda Hellanikos ileri yaşında *Atthis* adlı eserini, kısa bir süre sonra da Thukydides eserini yayınlamıştır. Ayrıca, Suidas'ın Hellanikos'u Sophokles ve Euripides'in çağdaşı olarak tanımlaması da doğru olabilir.

⁸ Aristophanes *Kurbağalar* Skholionu 694. (Antigenes 407-406 yılları arasında arkhon idi); JOYCE 1999, 2.

⁹ RE VIII.107; Suidas s.v.Παρπάρων; PEARSON 1975, 154.

¹⁰ PEARSON 1975, 153.

¹¹ Lukianos *Makrobioi* 22: “Lesboslu Hellanikos 85 ve Syrialı Pherekydes 95 yıl yaşamışlardır.”

¹² MARINCOLA 1997, 272.

¹³ TOYE 1995, 285; Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Sina “İlkçağ Tarih Yazımının Batı Anadolu Öncüleri: I-Lampsakoslu Kharon”, *Tarih Araştırmaları Dergisi XXVI*, 41 (2007), 113-130.

¹⁴ RE VIII.110.

Eserlerine gelince, fragmanlar bize yerel tarihler yazan¹⁵ Hellanikos'un 24 eserinin adını verir. Suidas'ın "verimli bir yazar" olarak nitelediği Hellanikos'un eserlerinin listesi antikçağ yazarlarında geçmediği için gerçek eser adlarını belirlemek olanaksızdır. Hellanikos'a atfedilen çok sayıda eser adı olması ise antikçağ yazarlarının aynı eserleri farklı adlarla, bazen de tüm bir eserin adını vermek yerine, alt başlıklarını veya eserin alt bölümlerinin adlarını aktarmalarından kaynaklanmış olabilir. Jacoby, Hellanikos'un eserlerinin alt başlıklarına göre değil de bibliyografik bölümlere göre listeler ve bunları üç grupta inceler:

1. Mitografik eserler: *Phoronis*, *Deukalion*, *Atlantis*, *Asopis* ve *Troika*.
2. Etnografik eserler: *Aiolika*, *Lesbiaka*, *Argolika*, *Arkadia*, *Boiotika*, *Thessalika*, *Aigyptiaka*, *Ammon'un Seferi*, *Kypriaka*, *Lydiaka*, *Persika*, *Skythika*, *Ktiseis Ethnon*, *Halklar Üzerine*, *Ethnon Onomasiai*, *Barbarika Nomima* (Jacoby, son dört eserin, aynı eserin değişik adları olduğunu söyler).
3. Horografik ve Kronolojik eserler: *Atthis*, *Khios'un Kurucuları Üzerine*, *Argos'taki Hera Tapınağının Rahibeleri*, *Karneonikai*.

Hellanikos'un eserlerinden aktarımlar yaparak eserlerinde kullanan yazarlar Athenaios, Halikarnassoslu Dionysios, Strabon, Josephus; Skholionlar ise Homeros, Pindaros, Euripides, Aristophanes, Lykophron ve Rodoslu Apollonios; ayrıca, sözlük yazarı Suidas ve Stephanos.

Herodotos, Hekataios hakkında nasıl küçümseyici konuştuysa, Thukydides de aynı biçimde Hellanikos'un Pers ve Peloponnesos savaşları arasındaki bir dönemde yazdığını, ancak yazdıklarının kronolojik özenden yoksun olduğunu, bu nedenle de eksik olduğunu söyler.¹⁶ Thukydides hariç, Hellanikos'tan alıntı yapan çağdaşı ve sonraki iki ya da üç yüzyıl boyunca ondan söz eden bir yazar bulunmamaktadır. Geç dönem yazarlarından Strabon ve Josephus, Hellanikos'un tarihçi olarak bir değeri bulunmadığını ileri sürerler.¹⁷ Açıkçası Kharon ve Ksanthos'a verilen değer antikçağ yazarları tarafından Hellanikos'a verilmemiştir.

I- Mito anlatan eserleri

1- *Phoronis*

Phoronis'in konusu ilkçağ İtalya tarihinde çok önemli bir yere sahip

¹⁵ MARINCOLA 1997, 15.

¹⁶ Thukydides *Peloponnesos Savaşı* I.97.2

¹⁷ Strabon I.2,35; Josephus *Kata Apionos (Apion'a Karşı)* I.16. (Flavius Josephus, İ.S.37-95 yıllarında yaşamış ve eserlerini Yunanca yazmıştır. Adı geçen eserinde Yunanlılara, Yahudi halkının eskiliğini ve uygarlığının orijinallliğini kanıtlamaya çalışır.

Pelasglardır. Hellanikos'un mitografik eserlerine en güzel tanımlamayı *Roman Antiquities* adlı eserinin birinci kitabında Miletoslu tarihçinin *Phoronis* ve *Troika*'ya sıklıkla başvuran Halikarnassoslu Dionysios yapar. Dionysios özellikle üç ayrı bölümde Hellanikos'un eserinden aktarım yapar ve diğer bölümlerde de ona doğrudan olmasa da dolaylı olarak gönderimde bulunur.¹⁸

Etrüsklerin kökenini tartışan Dionysios, ilkin ilkçağ tarihi konusunda üstüne bir ikinci kişinin daha olmadığını söylediği Lydialı Ksanthos'tan "*Etrüskler Lydia'dan geldiler*"¹⁹ cümlesini aktırır, sonraki ifadelerinde bu görüşün aksini ileri sürerek "*Lesboslu Hellanikos, ilk zamanlar Tyrrhenialılara Pelasglar denirdi ve bunlar İtalya'ya yerleştiklerinde şimdiki adlarını koruyorlardı*" der. Hellanikos'un eseri *Phoronis*'te geçen bir öykü vardır: *Pelasgların kralı Pelasgus ve Peneias'ın kızı Menippe'nin Phrastor adında bir oğulları vardı, Phrastor'un da Amyntor adında bir oğlu vardı. Amyntor'un oğlu ise Teutamides idi, Teutamides'in oğlu da Nanas idi. İşte bu Nanas'ın krallığı süresince Pelasglar Yunanlılar tarafından Yunanistan'dan kovuldular ve İonia körfezindeki Spines Nehri'nin ağzından gemilere binerek bu ülkeden ayrıldılar. Onlar iç bölgede yer alan Kroton şehrini zapt ettiler ve şimdi adı Tyrrhenia olan ülkeye yerleştiler*"²⁰ Pelasglarla ilgili olarak Herodotos'un anlatımı şöyledir: "*Dile gelince, Pelasglar ne dili konuşuyorlardı, kesin bir şey diyemem. Eğer bugün yaşamakta olan Pelasgların diline bakarak düşünmek doğru olursa, ki bunlar Tyrsenlerden daha ötede, Kreston denilen kentte oturanlardır ve eskiden bizim Thessalia dediğimiz ülkede otururlardı ve o zamanlar bugünkü Dorlarla sınır komşusuydular- bir de çok eskilerde Atinalılarla komşu olanlar var, bunlar da Hellespontos kıyılarındaki Plakia ve Skylake'de yerleşmilerdir- ve bir de öbür bütün siteler, ki adları değişmiş olmakla beraber Pelasg siteleridir- eğer, diyorum, bu halklara bakarak bir sonuca varmak istersek, Pelasglar yabancı bir dil konuşuyorlardı.*"²¹ *Phoronis*'te yer alan bilgileri içeren ve biri Dionysios'a diğeri Herodotos'a ait bu iki bölümün, soyağaçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler ikisinde de yer almasa da bazı ifade benzerliklerinden aynı yazardan yararlandıklarına işaret eder. Örneğin Hellanikos ve Herodotos "Pelasgların bir zamanlar Thesalia'da yaşadıklarını ve sonra İtalya'ya göç ettiklerini" söylerler.

Antikçağ yazarlarında *Phoronis*'in konusuna ilişkin bilgi bulunmaz. Geç dönem yazarlarına dayanarak, bu eserde Pelasgların kökeni ve bu halkın

¹⁸ PEARSON 1975, 157.

¹⁹ Dionysios *De Thukydides* 6.

²⁰ Dionysios *Roman Antiquities* I.28.

²¹ Herodotos I.57.

zaman içersindeki durumu anlatılmıştı. Eser Phoroneus'un soyundan gelen ve Pelasglar adını alan bir dalını ele alır. Bu soydan gelenlerin birkaçı Pelasgos'tan doğarlar. Hellanikos'un bu konuyla ilgilenme nedeni ilkin Phoroneus tufanı yaşayan ilk insan olduğu için, ikincisi de "Phoronis" adlı ilkçağa ait epik bir şiirin varlığıdır. Ayrıca yazar, geç dönem yazarlarında da anılan Phoroneus konusunu mitografik bir eserde kullanarak ondan yararlanmayı düşünmüş de olabilir.²²

Hellanikos, Phoroneus'u Pelasgların kurucusu olarak anmasa da onun üç torununun öyküsünü anlatır. Preller, Hellanikos'un bu konuyu düzenleyiş biçimini "Apollodoros'un *Bibliotheka* adlı eserinde Hellanikos'un fragmanlarından izleyebildiğimiz kadarıyla onun yöntemini kullandığını, aynı örnekleri verdiğini, yani yazardan fazlasıyla yararlandığını ve onun biçimini benimsediğini görebileceğimizi söyler.²³ Devamında da Hellanikos'un eserinin yapısı ve özelliklerini bilmek isteyen kişinin Apollodoros'un adı geçen eserini okuması gerektiğini ilave eder.

Phoronis'in konusu üç bölümden oluşur: Argos'u aralarında bölüştüren Phoroneus'un torunları Iasos, Agenor ve Pelasgos. Bu adlarla ilgili birbirinden farklı anlatımlar vardır. Buna göre Argos'un adının üç anlamı vardır: Iason, Pelasgikon ve Hippobotan. Eustathios'un öyküsü son derece basittir: Öyküde Phoreneos'un Iasos, Pelasgos ve Agenor adlarında üç oğlu vardır. Babaları Phoreneos'un ölümünden sonra çocuklar krallığı üçe bölerler. Agenor süvari birliğini alır çünkü ülke toprakları üçüne de yetecek kadar büyük değildir. Hellanikos'a atfedilen bu öykünün bir başka versiyonu daha vardır: Agenor'un büyük bir süvari birliğiyle istila ettiği yer olan Argos, atların otladığı yer anlamına gelen "hippobotan" olarak adlandırıldı.²⁴ Bir diğer versiyon da ise Iasos ve Pelasgos, Phoreneos'un değil, Triops'un oğullarıdır ve krallığı aralarında bölerler, onların ölümünden sonra Agenor süvari birliğiyle bu topraklara gelir.²⁵ Aynı konu hakkında anlatılan bu üç öyküden hangisinin Hellanikos'a ait olduğu belli değildir. Apollodoros II. kitabına İnakhos'un oğlu olduğunu söylediği Phoreneos'un soyunu anlatarak başlar.²⁶

²² Strabon X.3.19; Apollonios Skholionu I.1119; İskenderiyeli Klement *Stromata* I.XXI.102,6.

²³ PRELLER 1864, 29-30.

²⁴ Homeros *İlyada* III, 75; Hellanikos *FGrH* F 36 a-b.

²⁵ THOMSON 1985, II. 114.

²⁶ Apollodoros II.1. 1; Pazar yerinin ilk kurucusu olan Phoreneos, Nehir-Tanrı İnakhos ile Nympha Melia'nın oğlu ve İo'nun erkek kardeşidir. İlkçağlarda Phoronikum denilen bu ticaret merkezinin adı takip eden devirlerde Argos olarak değiştirildi. (GRAVES 2004, 224).

Arkhadialılar, Argoslular ve Thesalialıların ona çeşitli efsaneler atfettiği kahraman Pelasgos'tan adını alan Pelasgların, Argos kökenli olduğuna ilişkin anlatımları yorumlamak zor olmakla birlikte Küllmer, Hellanikos'un iki ayrı Phoroneus anlattığını ve buna göre I. Pelasgos, Phoroneus'un çocuğu değil, torunlarından biri, II. Pelasgos Thesalia kralı olarak tanımlanır.²⁷ Küllmer ayrıca Hellanikos'un adları aynı kişileri konu olarak seçip anlatmayı sevdiğini, aynı şeyi *Atthis*'te de Atina krallarının soyağaçlarında aynı adı taşıyan kralların anlatımında da yaptığını söyler. Hellanikos'un bu anlatım yöntemini seçip benimsemesi, çelişkili efsaneleri uzlaştırma ya da bir soyağaçındaki kayıp nesli tamamlamak amacı taşımasından kaynaklanıyor olabilir.

Halikarnassoslu Dionysios da eserinin I.27 ve I.28'inde her iki Pelasgos'tan da söz eder. Hellanikos'un Phoroneus soyundan ilkin Pelasgos soyunu mu yoksa Agenor soyunu mu ele aldığı bilinmez. Apollonios eserinin I. Kitabında Kadmos'un Agenor'un oğlu olduğunu yazar.²⁸ Athenaios ise Hellanikos'un Herakles'in öyküsünü ele aldığını söyler.²⁹ Genel kanı bunun *Phoronis*'in yalnızca iki kitapta yer aldığını ve Harpokration'un metninde korunduğu yönündendir. Harpokration bu bilgiyi 10. Kitaptan aldığını söyler.³⁰ Pelasglar konusunu Hellanikos'un hangi kitabında işlediği tartışılarsun Jacoby Pelasgos anlatımının I. kitabın konusu olduğunu söyler.³¹

Apollonios skholionunda³², yalnızca bir kez geçen Pelasglar konusu hakkında Hellanikos'un Pelasgos neslinin Thesalia'ya gitmek için Argos'tan ayrılmadan önceki durumlarını ele aldığı bilgisi yer almaktadır. Devamında Thesalia'daki Larisa kentinin adına dikkat çekilir ve kentin adını Pelasgos'un kızı Larisa'dan aldığı ifade geçer ve "*Hellanikos şöyle der*" ifadesiyle tarihçiden doğrudan aktarım yaparak "*Larisa adında üç kent olduğunu, bunlardan en eskisinin günümüzde gerçek akropolisi bulunan Argos'taki Larisa; ikincisi Thesalia'nın bir bölümünde yaşayan Pelasgların kenti Larisa ve üçüncüsü Apollonios'un da zikrettiği Gyrtone Larisa'sı olduğunu yazar*" der. Hellanikos, Argos'taki Larisa adını akropolisi Larisa olarak bilindiği için kullanmış olmalı.³³ Pausanias'a göre Argos Larisa'sı Pelasgos tarafından kızının anısına kurulmuştur.³⁴ Apollodoros'a ise şöyle

²⁷ 1901, 472.

²⁸ Apollonios, II.284; Hellanikos *FGrH* F.1.

²⁹ Athenaios IX.410F; Hellanikos *FGrH* F.2.

³⁰ Hellanikos *FGrH* F. 3.

³¹ JACOBY *FGrH Kommentar* 459.

³² Apollonios Skholionu I.40; Hellanikos *FGrH* F.91.

³³ THOMSON 1985, II. 114.

³⁴ Pausanias II.24, 1; Hellanikos *FGrH* F.36.

der: “*Perseus’un büyükbabası Akrisios, kehanetin gerçekleşmesinden korktu ve Seriphos’tan da, Argos’tan da aynı derecede uzak olan ve bunları birleştiren yolun çok ötesinde bulunan Pelasgoslar ülkesindeki (Thesalia) Larisa’ya, bir başka deyişle, Yunanistan’ın öbür ucuna kaçtı.*”³⁵ Apollodoros’un anlattığı öykü Argosluların Argos’taki Larisa’nın Thesalia’daki Larisa’dan daha önce kurulduğuna ilişkin savları desteklemek amacıyla böyle düzenlenmiş olabilir. Yazar devamında Hellanikos’un “oysa Larisa’da kral Teumatos, kendi babası onuruna yarışmalar düzenlemiş olduğunu” yazdığını söyler. Dionysios, bu Teumatos’un Pelasgos II’nin aynı adlı büyük torunu olmadığını, Pelasgları İtalya’ya götüren kralın babası olduğunu yazar.³⁶ Hellanikos Pelasgos adını Pelasg krallarının özgün bir adı gibi kullanmış da olabilir. Örneğin Homeros’ta “*Ünlü kargıcı Pelasg soylarına komuta eder Hippothoos/ otururlar toprağı bereketli Larisa’da/ Başlarında Ares’in filizi Hippothoos ile Pylaios var/Pelasg soyundan Teumatosoğlu Lethos’un oğlu ikisi de(...).*”³⁷

Dionysios, yazar adı belirtmeksizin Pelasglar zamanında, Hellanikos’ta geçmeyen Thesalia’nın Phthiotis, Akhaia ve Pelasgiotis olmak üzere üçe bölündüğünü yazar.³⁸ Harpokration, “Hellanikos, *Thessalika* adlı eserinde Thesalia’nın dört kısma ayrıldığını” yazdığını söyler.³⁹ Bu ifadelerden *Thessalika*’nın Hellanikos’un başka bir eseri olduğu anlaşılrsa da eser hakkında başka bilgi yoktur.

Phoronis adlı eserin “Pelasglar” bölümüne ilişkin günümüze iki fragman gelebilmiştir. Bu fragmanlardan birini Stephanos⁴⁰ aktarır: “*Hellanikos’a göre Lesbos’daki Metaon kenti Etrüsk tarafından kuruldu, Pelasglar buna Metas der.*” Herodotos eserinin VI.137 bölümünde Lemnos’taki Pelasgları anlatır. Strabon, Dionysios ve Diodoros’ta Pelasglar ile ilgili anlatımlar olmasına karşın, Lemnos Pelasgları hakkında bilgi bulunmaz.⁴¹ Diğer fragmanda “*Pitane, Hellanikos’a göre Pelasglar tarafından köle yapılmış ve Eretria veya Erythraîlular tarafından özgür bırakılmıştır*” anlatımı yer alır.⁴² Fragmanlardan Hellanikos’un Pelasgların ilk ortaya çıkışlarından, Thesalia ve İtalya’ya göçlerini, yeniden Ege’ye geri dönüşlerinin öyküsünü anlatmış olduğu düşünülür. Eserin tarihsel dönemi anlatmış olması beklenen son bölümünün kayıp olması ve yalnızca mitolojik

³⁵ Apollodoros *Bibliotheka* II. 4.4.

³⁶ Dionysios *Roman Antiquities* I.28.

³⁷ Homeros *İlyada* II. 840-843.

³⁸ Dionysios *Roman Antiquities* I.17.

³⁹ Harpokration s.v. Τετραρχία; Hellanikos *FGrH* F.52.

⁴⁰ Bizanslı Stephanos s.v. Μέταον; Hellanikos *FGrH* F.92.

⁴¹ Strabon XIII.3.3; Diodoros V.81; Halikarnassoslu Dionysios *Roman Antiquities* I.18.

⁴² Suidas s.v. Πιτάνη; Hellanikos *FGrH* F.93.

dönemin anlatıldığı giriş bölümünün günümüze kalması, bu eseri değerlendirmeye olanak tanımaz. Bununla birlikte Pelasglar anlatımı günümüze gelen fragmanlardan Apollodoros'un anlattığı öykü ile uyumludur. Örneğin Apollodoros'un I. kitabında yer alan Agenor anlatımında Kadmos efsanesi verilir. Hellanikos, Kadmos'un Agenor'un oğlu, Europa ile Phoiniks'in erkek kardeşi olduğunu yazar.⁴³ Buna göre Libya'nın deniz tanrısı Poseidon'dan dünyaya gelen oğlu ve Belos'un ikiz kardeşi olan Agenor, Kenan ülkesine yerleşmek için Mısır'ı terk etmişti. Burada Telephassa- ya da Argiope- ile yaptığı evlilikten Kadmos, Phoiniks, Kiliks, Thasos, Phineos adlarındaki erkek çocuklarının yanı sıra Europa adını verdiği bir de kız çocuğu dünyaya gelmişti.⁴⁴ Öykünün devamında Kadmos, Zeus'un kaçırdığı Europa'yı aramaya çıkar ve danışmak için Delphoi'ye gelir. Kahin ona Europa'yı aramaktan vazgeçmesini ve onun yerine bir şehir kurmasını söyler. Kehanete göre, kuracağı şehrin yerini seçmek için ise bir ineği, hayvan yürümekten yorulup yere yığılıncaya kadar takip etmesi gerekirdi. "Bous"tan Boiotia'nın türemesi Hellanikos'a özgü bir çıkarımdır. En sonunda inek, sonraları Thebai adıyla anılacak olan yere geldiğinde yorgunluktan bitkin düşüp yere yığıldı. Kadmos Delphoi'de kendisine söylenen yerin burası olduğunu anladı. Kendisine kılavuzluk yaparak kuracağı şehrin yerini gösteren ineği vakit geçirilmeden Athena'ya kurban edilmesi gerektiğini söyleyen Kadmos, arkadaşlarından birkaçını pınardan su almaya gönderdi. Ne var ki aralarından hiç kimse sonraları adına Kastalya pınarı denilen Ares pınarının bir canavar tarafından korunduğunu bilmiyordu. Kadmos'un gönderdiği adamların pınardan su almaya geldiklerini gören canavar onların çoğunu öldürdü. Kadmos da arkadaşlarının intikamını kocaman bir kaya ile düşmanını kafasını ezerek aldı. İneği önceden söz verdiği gibi Athena'ya kurban eder etmez tanrıça gerçek kimliği ile görünüp yaptığı kahramanlıktan dolayı onu öven şeyler söylediği Kadmos'tan canavarın dişlerini toprağa gömmesini istedi. Tanrıçanın isteği yerine getirilir getirilmez topraktan Ekilmiş Adamlar ya da Sparti adı verilen silahlı yaratıklar beliriverdi. Ne var ki Ares, canavarın ölümünden Kadmos'u sorumlu tutunca mahkeme kuruldu ve Kadmos'un, bir büyük yıl boyunca tanrının kölesi olarak onun hizmetinde çalışmasına karar verildi. Zeus, Kadmos'a bu hizmetinin karşılığında Harmonia'yı eş olarak verdi." Hellanikos, Kadmos ile Harmonia'nın düğünlerine bütün Olymposluların katıldığının ve her birinin Harmonia'ya ayrı ayrı armağanlar sunduğunu, hatta ölümlülere ait bu düğünde Musaların şarkılar söylediğini yazar.

⁴³ Apollodoros *Bibliotheka*. III.1.1-4; Hellanikos *FGrH* F.51.

⁴⁴ GRAVES 2004, 225.

Homeros'un *İlyada* skholionunda⁴⁵ geçen *Boiotika* adlı eserde Kadmos ile Harmonia öyküsünün yer aldığı 51.fragman "bu öykü Hellanikos'un *Boiotika*'sında ve Apollodoros'un III kitabında yer alır" ifadeleriyle biter. *Boiotika* adlı eser genel olarak *Phoronis* adlı eserde yer alan alt başlıklardan biri olarak kabul edilmesi nedeniyle sonda yer alan bu ifade pek dikkate alınmaz. Öyküyü günümüze aktaran Apollonios'un skholionunda iki çelişki olduğu göze çarpar. Buna göre Kadmos canavarın dişlerini Ares'in isteği ile toprağa gömmüş.⁴⁶ Diğer çelişki ise Harmonia'nın Ares ve Aphrodite'nin kızı olarak bilinmesine karşın Hellanikos onu Atlaskızlarından Elektra'nın kızı olarak gösterir.⁴⁷ Ares'in tıpkı Athena gibi, Kadmos'un dostu olup olmadığı bu ifadelerden anlaşılmaz, ancak esas önemlisi Hellanikos'un çok bilinen bir öykünün hiç bilinmeyen versiyonunu anlatmış olduğudur.

Arsitophanes skholionunda yer alan bir fragmanın konusu "yılanbalığı" hakkındadır.⁴⁸ F.97'de bir Thebai öyküsü olan Oidipus ile ilgili olup Euripides'in *Fenikeli Kadınlar* eserinde de geçtiği gibi, Hellanikos da Oidipus'un kendi kendini kör ettiğini söyler.⁴⁹ Oidipus ile Kadmos arasındaki çekişme Hellanikos'tan aktarım yapan Apollodoros'un anlatımından gelir.⁵⁰ Hellanikos, Polyneikes'in kardeşi Eteokles'e krallığı ya da bir başka şehre gitme koşuluyla krallık hazinesinden payını düşeni seçme şansı verdiğini yazar. Eteokles, kraliyet hazinesinden payını düşeni seçer ve hizmetten çekilip Argos'a gider. Krallık hazinesinden payını düşenler arasında Harmonia'nın düğününde Athena'nın armağan ettiği elbise ile Aphrodite'nin armağan ettiği ünlü altın gerdanlık da vardır. Apollodoros, iki kardeşin Thebai tahtına geçmek için aralarında anlaştıklarını ve sırayla tahta geçmeyi kararlaştırdıklarını, buna göre ilk olarak Polyneikes'in kral olmasını, bir yılın sonunda tahtı kardeşine vermeye yanaşmadığını yazar.⁵¹ Diğer versiyonda ise ilk olarak Eteokles'in kral olduğunu ve yılın sonunda kardeşine tahtı bırakmadığı anlatılır. Hellanikos'un F.99'da yer alan *Thebai'ye Karşı Yediler* ile *Epigonların* sonlarına ilişkin bilgiler içeren fragmanı güvenilir bulunmaz.⁵²

Jacoby'nin "Herakles" başlığı altında topladığı 102-116 numaralarda yer alan toplam 16 fragman, *Phoronis* adlı eserin önemli bir bölümünü oluşturan *Argolika*'nın konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu bu fragmanlar

⁴⁵ Homeros *İlyada* Skholionu B 494; Apollodoros *Bibliotheka* III. 21-25.

⁴⁶ Apollonios Skholionu III.1179; Hellanikos FGrH F.1a.

⁴⁷ Apollonios Skholionu I.916; Hellanikos FGrH F.23.

⁴⁸ Aristophanes *Lysistrata* skholionu 36; Hellanikos FGrH F.50.

⁴⁹ Euripides *Fenikeli Kadınlar* skholionu 61. Hellanikos FGrH F.97.

⁵⁰ Apollodoros *Bibliotheka* III.5.4-9; GRAVES 2004, 473 vd.

⁵¹ Apollodoros *Bibliotheka* III. 6.1.

⁵² PEARSON 1975, 166.

Bizanslı Stephanos, Apollonios, Platon, Pindaros, Hesiodos, Halikarnassoslu Dionysios ve Strabon'un aktarımlarıyla günümüze ulaşmıştır. Bu yazarlardan özellikle Apollodoros eserinde Herakles öyküsüne geniş yer verir. Hellanikos'un *Phoronis* adlı eserinin II. kitabının konusunu oluşturan Herakles öyküsü Athenaios tarafından şöyle alıntılanmıştır:⁵³ “*Hellanikos'un Historiai adlı eserinde Heraklesoğullarından Arkhias adlı bir oğlan vardı. Bu Arkhias ellerini yıkasın diye Herakles'e su döker. Herakles onu sopayla öldürdüğü için Kalydon şehrinden ayrılmak zorunda kalır. Fakat Phoronis eserinin II. kitabında Hellanikos ona Khaerias der.*” Athenaios'un *Historiai* adlı eserinin Hellanikos'a ait olduğunu kanıtlayacak hiçbir belge yoktur, Jacoby bunun Athenaios tarafından çocuğun adından kaynaklanan yanlış okuma nedeniyle Hellanikos'un bir eseriymiş gibi düşünerek verdiğini ve onun eserlerine genel bir ad olarak benimsediğini, oysa bu anlatının *Phoronis*'in içinde yer aldığını söyler.⁵⁴ Harpokration ile Suidas ise Herakles'in oğlu olarak Stephanephoros'u anarlar.⁵⁵

Hellanikos, 102 ile 116 numaralı fragmanlardan anlaşıldığı kadarıyla Herakles'in bütün işlerini yazmıştır. Özellikle Nemealıların sınır komşuları olan Bambinaîlîlari, Nemea aslanından en fazla zarar gören halk ve Nemea aslanı öyküsünü de Herakles'in birinci işi olarak anlatmıştır.⁵⁶ F.103'te geçen bir diğer anlatısı ise Herakles'in ikinci işi olan Lerna ejderhasında, Hera tarafından gönderilen dev bir yengeç ve ejderha ile savaşan kahramana İolaos adlı cesur bir savaşçının yardım ettiği yönündedir.⁵⁷ F.104'te ve Apollodoros'un belirtilen metninde geçen başka bir öyküde Herakles'in çalpara ya da çingiraklarla kovup uzaklaştırdığı Stympthalos Kuşları'na aittir. F.105-108 anlatılar Diomedes'in Atları ve Amazonlar hakkındadır.

Jacoby'nin *Herakles* başlığıyla verdiği bu bölümünün en ilginç anlatısı Dionysios tarafından aktarılan ve Herakles'in işlerinde geçen İtalya adının kökeniyle ilgili bilgiler içeren fragmandır. Burada Dionysios İtalya adının kökenini tartışır ve Hellanikos'un etimolojisine dikkat çeker: “*Lesboslu Hellanikos şöyle yazar: Herakles, Geryon'un sığırlarını Argos'a götürmek için İtalya'ya gelmiş. Bu yolculuk sırasında kahramanın boğalarında biri kaçarak İtalya ile Sicilya arasındaki bütün yarımada'yı aşmış ve yüzerek karşı kıyıya, Sicilya'ya geçmiştir. Herakles gördüğü herkese kaçan boğasını aramak için buraya geldiğini söylemiş. Halkın pek azının Yunanca bildiği bu ülkede her önüne gelen boğayı gören oldu mu diye sordu. Burada boğaya*

⁵³ Athenaios IX.410F; Hellanikos FGrH F.2.

⁵⁴ JACOBY FGrH Kommentar, 470-475.

⁵⁵ Suidas s.v. Στεφανήφορος; Hellanikos FGrH F. 3.

⁵⁶ Bizanslı Stephanos s.v. Βέμβηνα; Hellanikos FGrH F.102; GRAVES 2004, 578,b.

⁵⁷ Apollodoros Bibliotheka II.5.6.

“vitulus” denirdi, şimdi de olduğu gibi. İtalya adını bu boğadan alır; Vitulia.”⁵⁸

Bu etimoloji tümüyle Hellanikos’un buluşudur. Bu görüş hakkında Aulus Gellius tarafından yapılan bir aktarımda şöyle geçer: “*Timaios ve Varro tarafından da söylendiği gibi, bu topraklara İtalya denir, çünkü ιταλος kelimesi eski Yunancada sığır veya öküz anlamına gelir ve bu topraklarda çok sığır vardır.*”⁵⁹ İtalya kelimesinin etimolojisinin Hellanikos’a özgü olup olmaması bir yana hiç olmazsa Geryon’un sığırlarıyla bu ülkeyi ilişkilendirmiştir. Aynı öykü Apollodoros’ta da yer alır (II.5.10), ama o “boğa”nın olduğu yer anlamına gelen Rhegium’un etimolojisini ekleyerek çobandan kaçmış ve denize atlamış hayvanı adlandırır. Öykünün devamında kaçan boğanın peşinden giden Herakles onun Aphrodite ile Butes’in çocuğu olan Elymanların kralı Eryks’in sürüsüne katıldığını görmüş. Yazarlar, Herakles’in kaçan hayvanı geri almak için Eryks ile çarpışmak zorunda kalması ve tahtı ele geçirme öyküsünü işleniş biçiminden yola çıkarak Hellanikos’a atfederler.⁶⁰

F.109’da Herakles tarafından Troia’nın ele geçirilişi ve köle kız Omphale’yi konu edilir.⁶¹ Pearson⁶², bunların Hellanikos’un *Phoronis* eserinde önemli yer tutan Herakles’in Argonautlar seferine katılmasını konu alan fragmanlar olduğunu söylerken, Jacoby⁶³ ise *Deukalion* adlı eserine ait olduğu ileri sürer. F.113’te Herakles, Olimpiyat oyunlarının kurucusu olarak geçmektedir. F.116’da ise Sparta’nın Prokles ve Eurysthenes arasında paylaştırıldıktan sonra Heraklesoğullarının dönüşü ve Peloponnesos’un bölünmesi anlatılır. *Phoronis* adlı eseri görmüş ve ondan fazlasıyla yararlanmış olan Apollodoros’un ikinci kitabına bakarak Hellanikos’un da Peloponnesos, Sparta, Messenia ve Argos’un kurayla bölünmesini anlatmış olduğu söylenebilir.

Phoronis’ten günümüze kalan tüm fragmanlardan Hellanikos’un Peloponnesos’un üç kısma bölünmesinin mitolojik öyküsünü anlattığı anlaşılmaktadır. Buna göre *Phoronis* adlı eser kendi içinde üç bölüme

⁵⁸ Halikarnassoslu Dionysios *Roman Antiquities* I.34.

⁵⁹ Aulus Gellius N.A XI.I (Timaeus in historiis, quas oratione Graeca de rebus populi Romani composuit, et M. Varro in Antiquitatibus Rerum Humanarum, terram Italiam de Graeco vocabulo appellatam scripserunt, quoniam boves Graeca vetere lingua ιταλοι vocitati sint, quorum in Italia magna copia fuerit, bucetaque in ea terra gigni pascique solita sint complurima).

⁶⁰ Diodoros IV.22-23; Strabon VI.1.19; Pausanias IV.36.3; Vergilius, *Aeneias* X.551; Hellanikos *FGrH* F.79b; GRAVES 2004, 620r.

⁶¹ Krş. Apollodoros *Bibliotheka* II.6.4

⁶² 1975, 169.

⁶³ *FGrH Kommentar* 340-341.

ayrılmaktadır: I. Bölüm *Boiotiaka*: Agenor'un soyundan olanları ve Thebai destanını, II. Bölüm *Argolika*: Iasos ve onun soyundan olanları, özellikle Herakles'i, III. Bölüm *Thessalika*: Phoroneus'un soyundan gelen Pelasg ailesini ele alır.

Özetleyecek olursak Hellanikos'un *Phoronis* adını taşıyan bu eseri Peloponnesos'da oluşturulmuş mitolojik zamanlardaki Yunan ailelerini, Phoroneus adlı ilk insanın yani, insan yaşamının başlangıcını ve Peloponnesos'un üçe bölünmesini anlatmaktadır. Yazarın bu eserdeki anlatımı Yunan mitolojisinin kargaşa içinde olduğunu gösterir. Hellanikos söz konusu eserinde tutarlılık içindedir, konudan konuya geçmez ve dahası seçtiği sözcüklerle mevcut sorunları çözme gayreti eğilimindedir. Anlattığı konuya hakimiyeti, anlatımını kesintiye uğratmaması ve geleneklere uygun biçimde sürdürmesi başarı olarak kabul edilmektedir.

2- *Deukalioneia*

Hellanikos *Deukalioneia* adlı eserine tufan olayını anlatmakla başlar ve tufandan sonra hayatta kalan tek ölümlü olan Deukalion'un öyküsüyle sürdürür anlatımını. *Deukalioneia* ile *Phoronis* arasında biçimsel farkların yanı sıra ilk eserde Helenlerin Deukalion'un, ikinci eserde ise Argosluların ve Pelasgların Phoroneus'un soyundan geldikleri bilgisi verilmiştir. Ancak Argoslular ve Pelasgların Hellen kökenli olmadıkları Hellanikos tarafından kuvvetle vurgulanmıştır.

Apollodoros tanrıların doğuşunu anlatarak başladığı *Bibliotheka* adlı eserinde insan soyunun Phoroneus'tan değil, Deukalion'dan geldiğiyle sürdürür. Apollodoros'un neden Hellanikos'un *Phoronis*'ini önemsemeyip *Deukalioneia*'yı dikkate aldığını anlamak için fragmanlar yeterli olmamakla birlikte anlatım planından onun Hellanikos'u izlediği anlaşılmaktadır; örneğin F.6-b'de "*Deukalion, Prometheus'un oğludur*" ifadesi geçer.⁶⁴ Fragmanlardan Hellanikos'un Deukalion'un kendi soyunun nereye dayandığına ilişkin bilgi bulunmaz. Birinci kitaptan bir fragman Deukalion'u Thesalia'da bir kral olarak zikreder.⁶⁵ Pindaros skholionu, Deukalion ve Pyrra'nın gemisinin sular çekildikten sonra Parnassos yakınındaki Opus'a geldiğini ve buraya yerleştiğini şu ifadelerle anlatır: "*Bazıları Pyrra'nın Opus'ta yaşamadığını söyler. Apollodoros da Deukalion'un Kynos'ta yaşadığını ve Pyrra'nın mezarının da burada olduğunu anlatan bir söylence bulunduğunu anlatır. Hellanikos'ta da bu*

⁶⁴ Apollonios Skholionu III.1085. Bu eserin başında Zeus'un, Kyklopların ve diğer devlerin öyküleri yer almaktadır.

⁶⁵ Apollonios Skholionu III.1086 "Lesboslu Hellanikos, Prometheus oğlu Deukalion'un Theselya'da kral olduğunu ve 12 tanrı için sunak yaptırdığını yazar."

söylence vardır. Fakat Hellanikos geminin Parnassos'a gelmediğini Thesalia'daki Othrys civarında bir yere geldiğini yazar.”⁶⁶ Ancak söz konusu skholionda Apollodoros'ta geçtiği belirtilen bilgi yazarın *Bibliotheka* adlı eserinde yer almaz, aksine o da geleneğe uygun olarak geminin Parnassos yakınına geldiğini yazar.⁶⁷ Aslında farklı Yunan halklarının geminin farklı dağlara geldiğini anlatan versiyonların bulunması doğaldır. Hellanikos da tufan efsanesinin farklı versiyonlardan en az bilineni anlatmayı seçmiş olabilir.

Bizanslı Stephanos farklı bölgelere ait sekiz kenti anlatırken *Deukalionia*'yı zikreder.⁶⁸ Athenaios ise şunları yazar: “*Hellanikos, Deukalionia* adlı eserinin birinci kitabında çok aç gözlü ve doymak bilmez olduğu için Aithon da denilen Myrmidon'un oğlu Erysikthton'u anlatır.”⁶⁹ Erysikthton hakkında bilgi veren ilk yazarın Hellanikos olduğu, ardından söz konusu Thesialı kahramanın öyküsü Kallimakhos tarafından *Demeter Hymnos*'u adlı uzun şiirinde genişletildiği görülür.⁷⁰ Hellanikos'un bu öyküyü anlatış tarzını anlamak olası görülme de öykünün genel çerçevesine bakılarak Aiolos'un soyağacını anlattığı çıkarımına varılabilir. Apollodoros Deukalion'un soyundan gelenlerin listesini verir: “*Buna göre ilk kişi Deukalion'un oğlu Helen; sonra Hellen'in oğulları Doros, Ksuthos ve Aiolos. Bunlardan Aiolos'un kızlarından biri olan Peisidike Myrmidon ile evlenir.*”⁷¹

Deukalion'un İonialı, Dor ve Aioliyalı Yunan kabilelerinde, hepsinde farklı olan üç torunu vardır. Tıpkı *Phoronis*'te olduğu gibi, *Deukalionia*'da da her bir bölüm üçe bölünerek bu üç adamanın her birinin bir torununa adanır. Stephanos *Deukalionia*'nın ikinci kitabından iki aktarım yapar⁷², ancak üçüncü kitaptan aktarım yoktur. Bütün referanslar ilk kitabın konusu olan Aiolos ve onun soyundan gelen Aioliyalılarla ilgilidir. Bundan başka Apollodoros da birinci kitabın önemli bir bölümünü Aiolos'un torunlarını anlatmaya ayırmıştır. Bu nedenle Hellanikos'un Deukalion'un diğer torunlarını Aiolos oğullarını anlatmayı yeğleyip diğerlerini ihmal ettiği sonucuna varılabilir. Bu durum son derece doğal kabul edilmeli çünkü Hellanikos, Lesboslu olarak Aioliyalıdır.

⁶⁶ Pindaros *Skholionu Olympionikas* IX.62a; Hellanikos *FGrH* F.117

⁶⁷ Apollodoros I.7,2.

⁶⁸ Bizanslı Stephanos s.Θηγωνιον, Μισγομεναί, Λακέρεια, Αγάθεια, Αλπωνος, Καλλίαρος, Φημία, Ασπενδος.

⁶⁹ Athenaios X.416-B; Hellanikos *FGrH* F.7.

⁷⁰ GRIMAL 1997, 185.

⁷¹ Apollodoros I.7,3.

⁷² Bizanslı Stephanos s. Σάλμος, Μιδάειον; Hellanikos *FGrH* F.16 a-b, 17.

Helle'nin babası Athamas da Aiolos'un oğludur ve Rodoslu Apollonios'un skholionunda yer alan Argonautlar öyküsünün girişinde dört kez geçer. Söz konusu skholionda Hellanikos'un Athamas'ın yurdunun Orkhemenos, Helle'yi Paktye yakınında ölümle buluşturduğunu, Iason'u Aiolos'un bir torunu olarak saydığını ve son olarak da Phriksos'un altın postu Zeus'un korusuna astığını yazdığını öğreniriz.⁷³ Hellanikos'a ait iki fragmandan birinde şu öykü yer alır: “İkizler henüz bebekken terk edildikleri yerden bir at sürüsü geçti ve bir kısarak bebeklerden birine toynağıyla vurarak bebeğin yüzünde morumsu bir iz bıraktı. Bundan dolayı bu bebeğe *Pelias (Mor)* adı verildi.”⁷⁴ Aynı öyküyü özgünlüğü bozmadan Poseidon'un ırmak-tanrısı Enipios kılığına girerek Tyro ile birlikte olduğunu ve ikiz çocuk doğurduğunu anlatan bir diğer yazar da Apollodoros'tur: “*Terk edilen bebekler at tüccarları tarafından güdülen at sürüsüne ait bir kısarak iki bebekten birine toynağıyla vurdu ve bebeğin yüzünde vurduğu yerde iz bıraktı. At tüccarları bebekleri aldı ve büyüttüler. Yüzüne tekme yiyene, yüzündeki morluktan dolayı Pelias, diğerine de Neleus adını verdiler. İkizler büyüdülerinde anneleri onları buldu. İkizler annelerinin üvey annesi Sidero'yu öldürmeye yeltendiler. Çünkü Sidero, Tyro'ya kötü davranmaktaydı. Sidero kaçıp Hera tapınağına sığındıysa da Pelias onu tapınağın kutsal alanına kadar kovalayıp orada öldürdü. Pelias bu davranışıyla Hera'nın kutsallığını küçümsemiş oluyordu, bu nedenle de Hera ona kin duymaya başlar. Sonra ikizler birbirlerine düştüler, Neleus, kardeşi tarafından kovuldu ve Messenia'da Pylos kentini kurdu.*”⁷⁵ Odysseia'da anlatılan Tyro öyküsünde ise onun acı çektiği ve Pelias'ın yüzündeki işaretin nedeni anlatılmaz.⁷⁶ Bu nedenle öykünün bu versiyonu Hellanikos'un yaratması olabilir. Hellanikos geleneksel öyküye bu acayip eklentileri Hesiodos tarzı epikten öğrendikleriyle yapmış olabilir ama bunu kanıtlamayız.

Öykü Apollodoros'ta devam eder, ancak Hellanikos'a ait bu konuda fragman olmadığı için öykünün devamında ne ölçüde ondan yararlandı bilinmez. F.128'den İason'un, İolkos'a geldiğini ve Argo gemisinin denize açıldığını, böylece seyahatin başladığını öğreniriz. Aiolos'un torunu İason geleneklere uygundur, fakat bu geleneği Hellanikos'un Herakles, Hylas ve Aphetai hakkındaki anlatımının geleneklere ne kadar uygun anlattığını fragman yokluğundan bilmiyoruz.⁷⁷ Öykünün sonraki bölümlerine ilişkin

⁷³ Apollonios Skholionu (konu sırasıyla) III. 265, II. 1144, II.404 ve II.335; Hellanikos *FGrH* F 126,127,128,129.

⁷⁴ Hellanikos *FGrH* F 123.

⁷⁵ Apollodoros *Bibliotheka* I.9, 8-9; Hellanikos *FGrH* F. 124.

⁷⁶ Homeros *Odysseia* XI.235-260.

⁷⁷ Krş. Hellanikos *FGrH* F.130, 131 ve Apollodoros *Bibliotheka* I.9,18-19.

fragman olmamakla birlikte Hellanikos, Medeia'nın Atina'dan Korinth'e uçuşu ve oradan da önceleri Aria denilen ülkeye gelişi, ardından onun ve oğlunun onuruna bu ülkeye Medeia denildiğini, ayrıca oğlunun adının Medos değil Polyksenos ve bu çocuğun babasının da Aigeus değil İason olduğunu yazar.⁷⁸ Argo gemisinin dönüş yolculuğunda İster (Tuna) veya Eridanos (Po veya Rhone)'dan geçerek Adriyatik denizine vardığını destekleyecek Hellanikos'a ait fragman yoktur. Bu efsanenin olduğu zamanlarda Tuna ya da İstros nehrinin Karadeniz ile Adriyatik denizini birleştiren bir su yolu olduğu düşünülürdü.⁷⁹

Apollodoros, Medeia'nın uçuş öyküsüyle Deukalion ailesini öyküsünün eksiksiz olarak anlatır. Doros ve Ksuthos öykülerini anlattığına ilişkin günümüze bilgi ulaşmayan Hellanikos'un Aiolos soyundan gelen ailelerden birini anlatmış olur, hatta Deukalion'un diğer oğlu Amphiktyon ailesi hakkında da günümüze birkaç fragman gelmiştir. Hellanikos'un Amphiktyon'u Loskrislilerin atası Lokros'un, Phokislilerin atası Phokos'un ve Aitolosluların atası Aitolos'un babası olarak anlattığı düşünülür.⁸⁰ Mevcut dört fragmandaki⁸¹ anlatımlardan Lokris ve Aitolia efsaneleriyle tutarsızlıklar olduğu görülür.

Deukalioneia adlı eserden günümüze gelen fragmanlardan eserin kapsamını belirlemek zordur. Eserde Deukalion'un torunlarından adını alan farklı kabilelerin gelişip büyümesi anlatılmıştır. Bu bağlamda eserin birinci kitabı Deukalion Tufanını ve Deukalion'un ilk kenti kurmasını ele alır. Bundan sonra Deukalion'un ailesinin genişlemesi ve Thesalia ile komşu bölgelere yayılmalarını, Deukalion'un oğulları ve torunlarından oluşan iki nesil üzerinden ele alır. Aiolos ailesinin bu araya girmesi rastlantı sonucu olarak değerlendirilir. İkinci kitap Boiotia ile başlar ve Helenlerin denizaşırı bölgelere, Asya'ya yayılmalarını ve bu yayılmanın sonucu olarak Argonautlar öyküsüyle bağlantılı bir biçimde ele alınır. Medeia ve İason öyküsü de Helenlerin denizaşırı ülkelere yayılmalarını anlatır. Söz konusu kitabın içeriği hakkındaki bu görüşleri güvenle destekleyecek belgelerden ne yazık ki yoksunuz.

⁷⁸ Hellanikos *FGrH* F. 132-133; GRAVES 2004, 762.

⁷⁹ GRIMAL 1997, 92-a; Apollodoros *Bibliotheka* I.9,24.

⁸⁰ JACOBY *FGrH Kommentar* 342.

⁸¹ Hellanikos *FGrH* F. 118,119,120,121.

3- Atlantis

Atlantis'in birinci kitabına ait yalnızca bir fragman var ve o da Atlas'ın kızları Peliadların tanrısal aşklarını anlatır:⁸² “*Peliadlardan Taygete ile Zeus'un oğlu Lakedaimon, Maia ile Zeus'un oğlu Hermes, Elektra ile Zeus'un oğlu Dardanos, Alkyone ile Poseidon'un oğlu Hyrieus, Sterope ile Ares'in oğlu Oinomaos, Kelaino ile Poseidon'un oğlu Lykos, Merope ile bir ölümlü olan Korinthos kralı Sisyphos evlenmiş ve Glaukos adında bir oğlu olmuş*”. Tüm Peliadlar arasında yalnızca Merope bir ölümlüyle evlendiğinden takımyıldız içinde onu temsil eden yıldız, diğerlerine oranla çok daha sönüktür. Apollodoros Peliadların eşlerini farklı saymasına karşın İ.S.II. yüzyıla ait Oxyrhynkhos papirlerinde Hellanikos'un anlatımı geçer.⁸³ Bu nedenle papirlerde yer alan bilgilerin Hellanikos'un *Atlantis* adlı eserine ait olduğu güvenle söylenebilir. Ayrıca Apollodoros ile Hellanikos arasındaki anlatım farkları, yazarların efsanenin farklı versiyonlarına başvurmuş olmalarından kaynaklanabilir. Papirlerde ayrıntılı bilgi bulunmaması bu konuda Hellankios'a az sayıda atıf yapılmasının nedenini de açıklar.

Hellanikos'un *Atlantis* adlı eserine yapılan atıflardan biri Euripides skholionunda geçer. Bu *Fenikeli Kadınlar* adlı tragedya eserinin skholionunda Niobe'nin çocuklarının adlarının *Atlantis*'ten alındığı yazılmıştır.⁸⁴ Apollodoros ise Niobe'nin Amphion ve Thebai destanıyla ilişkisini anlatır.⁸⁵ Niobe yalnızca Poseidon ile Alkyone'nin torunu olan Amphion ile evliliği açısından değil aynı zamanda Tantalos'un kızı ve Pelops'un kız kardeşi olması açısından da önemlidir. Bundan başka Apollodoros Niobe'nin yalnızca Khloris adındaki kızının hayatta kaldığını ve bu kızın da Neleus'un eşi ve Nestor'un annesi olduğunu anlatır. Hellanikos'un Niobe ile ilişkili bir başka fragmanında⁸⁶ Pelops ve Hippodameia'yı, Pelops'un laneti üzerine iki oğlu Atreus ve Thyestes, üvey kardeşleri Khrysippos'u öldürdükleri bilgisi bulunmasına karşın Yunan tragedyalarında önemli yere sahip olan Atreus üzerindeki bu lanetten Homeros söz etmez. Hellanikos, bu öyküyü Oinomaos'un kızı Hippodameia ile Pelops aracılığıyla Atlantidlere bağlar. Çünkü ona göre Oinomaos Atlas kızı Sterope'nin oğludur. Oinomaos'un bir adı da Amphion'dur ve o da Niobe ile evlidir. Hellanikos'un Atlas kızlarını dört nesil geriye giderek anlattığı görülür. Hatta Sterope'nin oğlu birinci Oinomaos ile onun adını

⁸² Homeros *İlyada* Skholionu XVIII.486; Hellanikos *FGrH* F. 19a.

⁸³ Apollodoros *Bibliotheka* III. 10,1; Oxyrhynkhos Plate III.

⁸⁴ Euripides *Fenikeli Kadınlar* Skholionu 159; Hellanikos *FGrH* F. 21.

⁸⁵ Apollodoros *Bibliotheka* III. 5,6.

⁸⁶ Hellanikos *FGrH* F. 157

taşıyan ve Hippodameia'nın babası olan ikinci Oinomaos'u da ayırır. *Atlantis*'te Helene'nin adı ilkin Pelops'un torunu Menelaos'un karısı olarak, sonra da Helene'nin babası Tyndareos'un Zeus ve Atlas kızı Taygete'nin oğlu olan Lakedaimon'un torunu olmak üzere iki kez geçer.

Rodoslu Apollonios'un skholionunda⁸⁷ "Hellanikos'un *Troika* adlı eserinin birinci kitabından aktardığını" ifade ettiği Dardanos ve annesi Atlantid Elektra'dan söz etmesi *Atlantis* adlı eserin aslında *Troika* adlı eserinin birinci kitabı için verilen ad olduğuna işaret eder.

4- *Asopis*

Asopis hakkında günümüze kalan tek fragman Marcellinus'un *Thukydides'in Hayatı* adlı eserinde geçen bölümdür. Bu eserinde Marcellinus, Thukydides ile Trakya Khersonesos'unun tiranı Miltiades'in akrablığını anlatır: "Pherekydes, Miltiades'in Zeus'un oğlu Aiakos'un torunu olduğu söyler ve şunları ekler: *Hellanikos, Asopis* adlı eserinde buna tanıklık eder."⁸⁸ Bu bilgi *Asopis* adlı eseri tanımlamaya yetmese de Troya öyküsünün yer aldığı *Troika* adlı eserle bağlantılı olduğu açıktır. Apollodoros eserinde Troya savaşına katılan ve Asopos'un soyundan gelenlerin soyağaçlarını yazar. Bunların arasında Akhilleus'un babası Peleus ve Aias'ın babası Telamon da vardır.⁸⁹ Yalnızca bir fragmana dayanarak *Asopis* adlı eserin gerçek içeriğini bilmek olanaksızdır. Ancak hem *Atlantis*'in hem de *Asopis*'in *Troika* adlı eserin alt başlıkları olması son derece muhtemeldir. Bu farklı adlar eserin odak noktasından fazlaca uzaklaşmış temasından kaynaklanıyor olabilir.

5- *Troika*

Troika adlı eserde ise Aeneias'ın Latium'a gelişini anlatır. Bu eserin birinci kitabında ağırlıklı olarak soyağaçları yer alır. İki de Troya öyküsünü anlatan Apollodoros ve Hellanikos'un ayrıntılarda uzlaşmalarına karşın, anlatış yöntemleri birbirini tutmaz. Örneğin Dardanos'un karısı ve Teuker'in kızı olan Bateia veya Batieia'nın adı başka ilkçağ yazarında geçmez.⁹⁰ Bundan başka Priamos'un annesi Strymo⁹¹ ve Ganymedes'in annesi Kallirhoe ile babası Tyros⁹² da sayılabilir. Apollodoros ile Hellanikos, Tithonos ve Aurora (Eos)'nın öyküsünde uzlaşırlar.⁹³ Apollodoros,

⁸⁷ Apollonios skholionu I.196.

⁸⁸ Marcellinus *Vita Thucydidem* 2-4; Hellanikos *FGrH* F.22.

⁸⁹ Apollodoros *Bibliotheka* III.12,6.

⁹⁰ Apollodoros *Bibliotheka* III.12,1; Hellanikos *FGrH* F.24a; Bizanslı Stephanos s.v. Βατίεα.

⁹¹ Apollodoros *Bibliotheka* III.12,3; Hellanikos *FGrH* F.139.

⁹² Apollodoros *Bibliotheka* III.12,2; Hellanikos *FGrH* F.138.

⁹³ Apollodoros *Bibliotheka* III.12,3; Hellanikos *FGrH* F.140.

Ganymedes'in öyküsünden sonra Ate tepesinin üzerinde bir şehir kuran Ilios'un öyküsünü anlatır. Ilios bir Phrygia kralı tarafından düzenlenen oyunlara katılmak üzere bu ülkeye gider ve orada zafer kazanır. Kral, Ilios'a bir inek verir ve hayvanı izlenmesini, o nerede duracak olursa oraya yerleşerek bir şehir kurmasını salık verir. İnek Phrygia'nın kuzeyine doğru yönelir ve bir tepenin üzerinde durur. Phrygia'daki Ate tepesi (Hata tepesi) denilen tepeydi bu.⁹⁴ Ancak Hellanikos F.25-a fragmanında Ate tepesinde şehir kuran kahramanın Dardanos olduğunu yazar. Strabon Troya şehrinin kuruluş öyküsünde bu anlatımı kullanır: "*Hellanikos, Ilionluları hoşnut etmek için (bu adamın huyu böyledir), şimdiki Ilion'un içinde oturanların düşündüğü gibi eski Ilion olduğu görüşündedir(...)*".⁹⁵

Hellanikos'un "*Laomedon'un babası Ilios'tan sonra Troya tahtına geçti ve şehir surlarını yaptırdığını ve surların inşası sırasında Apollon ile Poseidon'a başvurdu*"⁹⁶ anlatımı Apollodoros'ta geçmez, fakat Herakles'i anlatmadığı bu bölümde Hellanikos'un anlatımına çok benzer biçimde Laomedon'u ve surları zikreder.⁹⁷ Hellanikos'un bu öyküyü Herakles'in Troya'ya ziyaretini açıklamak amacıyla *Phoronis* adlı eserinde anlatmış olabileceğinin daha muhtemel olduğu düşünülür.⁹⁸ F.26-a'da "*Hellanikos, Troika'nın birinci bölümünde Laomedon'u anlatır: Apollon ve Poseidon'un Laomedon'a hizmet etmekle görevlendirildiğini yazar. Laomedon'un ya kendinden geçtiğinden ya da kibirlendiği için iş verdiği tanrılara kararlaştırılan ücreti ödemeye yanaşmadığı Ilion surlarının en yüksek yerine, iç kaleye Pergamon derler.*"⁹⁹ Ancak Homeros'ta çok ayrıntılı anlatılmayan bu öykünün Hellanikos'un özgün yorumu olduğu ve çok ustaca kurgulandığı açıktır.

F.142'de Hellanikos "*Giritli önder Meriones tarafından öldürülen Troyalı savaşçı Phereklos'un Paris'e gemiler yaptığını, bu gemilerle onun Helene'yi kaçırdığını ve bu yüzden de hem tüm Troyalıları hem de kendine yıkım getirdiğini, çünkü tanrı buyruklarından haberi olmadığını*" yazar. Hellanikos'a göre tanrı buyruğu Troyalıları denizde ticareti yasaklamış, çiftçiliği geliştirmelerini emretmiştir. Eğer Troyalılar denize açılacak olurlarsa hem kendileri ölecek hem de şehirleri yerle bir olacaktı. Homeros tanrı buyruğundan söz eder ama buyruğun içeriği hakkında bilgi vermez.¹⁰⁰ Tanrı buyruğunun içeriğini Hellanikos bizzat kendisi kurgulamış olabilir. Bu

⁹⁴ Apollodoros *Bibliotheka* III.12,3.

⁹⁵ Strabon XIII.I,42.

⁹⁶ Hellanikos *FGrH* F.26-a-26-b.

⁹⁷ Apollodoros *Bibliotheka* II.5,9; GRIMAL 1997, 268.

⁹⁸ PEARSON 1975, 182.

⁹⁹ Homeros *İlyada* Skholionu XXI.444; GRAVES 2004, 771,L.

¹⁰⁰ Homeros *İlyada* V.59-65.

yorum Yunanlılar Troya'ya geldiklerinde meydana gelen bir olaya işaret eder; *Odysseia*'da Menelaos, Odysseus'un İthake'ye dönmesini ister. Odysseus, güzel surlu Lesbos'ta Philomeles ile güreşmiş onu alt etmişti.¹⁰¹ Hellanikos'a göre ise "*Philomeles Lesbos adasının kralıydı ve ada topraklarına ayak basan yolcuları kendisiyle güreşmeye zorlardı. Yunanlılar Lesbos'a uğradığında onları da güreşmeye zorladı. Fakat Odysseus ve Diomedes, Philomeles'i bir hileyle öldürdü ve mezarının olduğu yere de yolcular için bir konaklama yeri inşa ettiler.*"¹⁰² Bu yorum farkı Hellanikos'un Homeros'tan daha eski döneme ait efsaneleri kullandığını gösterir. Bunu görüşü destekleyen Homeros'ta yer almayan bilgi F.148'de şöyle geçer: "*Kyknos, Yunanlılar Troya'ya ayak bastıklarında Akhilleus tarafından öldürülen bir kahramandır. Poseidon ile Lakyke'nin oğlu olan Kyknos adının basmakalıp açıklaması doğuştan beyaz saçlıdır.*"

Troya savaşının ilk sekiz yılına ilişkin pek çok efsane bilinmez. Bu döneme ait bilinen efsanelerden birinde Yunanlıların Troya'ya ayak basmaları anlatılır. Hem Hellanikos'ta hem de Homeros'da geçen ortak efsanelerden birinde Akhilleus ile Skamandros'un çarpışması anlatılır. Homeros anlatımında Akhilleus, dostu Patroklos'un öldürülmesine içerleyip Troyalıları kılıçtan geçirir ve cesetlerini bir adı da Ksanthos olan Skamandros (Küçük Menderes) olan nehre atınca, ırmak tanrı Skamandros ile Akilleus arasında büyük bir çatışma çıkar. Akhilleus bu çatışmadan Hera ve Hephaistos'un yardımlarıyla ancak kurtulabilmiştir.¹⁰³ Hellanikos'un aynı öykü hakkındaki anlatımı son derece rasyonalisttir. Bu öykü onda şöyle geçer: "*Hellanikos, Troika adlı eserinin ikinci kitabında Skamandros nehrinin yağmur sularıyla iyice kabardığı, kıyılara taşıdığı ve ekili toprakları su bastığı; ordunun başı olan Akhilleus'un bu akıntının gücüyle ilk kez karşılaştığı ve sele kapılıp gitmekten korkarak, ovadaki bir karaağaca tutunarak kendini tehlikeden koruduğunu; adamlarına da ovanın yukarısındaki tepelere çıkmalarını söylediğini yazar.*"¹⁰⁴ İlyada'da tanrıların yardımıyla üstesinden gelinen bu eylemin Hellanikos'ta akılcı bir temele dayandırarak açıklaması dikkat çekicidir. Ne var ki *İlyada*'da geçen olayları anlatan Hellanikos'a ait başka fragman yok.

Troya ile ilgili diğer fragmanlarından F.149'da Herakles'in Hippolyte'yi aramak için Troya'ya geldiğini, F. 151'de ise Apollon'un oğlu Troilos'a aşık olan ancak aşkına karşılık bulamayan Akhilleus'un, Troilos'u

¹⁰¹ Homeros *Odysseia* IV.341-344.

¹⁰² Hellanikos *FGrH* F.150.

¹⁰³ Homeros *İlyada* XXI. 1-360.

¹⁰⁴ Homeros *İlyada Skholionu* XXI.242; Hellanikos *FGrH* F.28.

Apollon Thymbra tapınağında öldürdüğü öyküsü işlenir.¹⁰⁵ Son öykü Apollodoros tarafından da anlatılır, ancak yazar Troilos'u Hekabe'nin çocuklarından biri olarak gösterir.¹⁰⁶

Troika adlı eserin ikinci kitabına ait son fragmanın konusu ise şöyledir: “Gençliğinde Troya’dan uzaklaştırılan ve dağda yaşayan Paris orada ırmak tanrısı Kebren’in kızı Oinone’ye aşık olur. Korythos adında bir çocukları olur. Geleceği bilen Oinone, Paris’i Helene’yi Troya’ya getirme kararından vazgeçirmeye çalışır, ancak başaramaz. Paris’e yaralanırsa mutlaka yanına gelmesini söyler, çünkü onu iyileştirmenin yolunu bir tek o bilmektedir. Paris savaşta yaralanınca bu sözü hatırlar ama Oinone ona yardım etmeyi reddeder. Bunun üzerine Paris ölür. Pişmanlık duyan Oinone, Paris’in cansız bedenini aramaya çıkar, bulamayınca da intihar eder. Paris ile Oinone’nin çocuğu Korythos, Yunanlılara Troya’ya giden yolu gösterir. Paris’ten daha yakışıklı olan Korythos’a Helene aşık olur ve o da bu aşka karşılık verir. Bu ihanet yüzden Paris öz oğlunu öldürür.”¹⁰⁷

Troika’ya ait olarak gösterilmese de İda dağında yaşayan Daktylleri anlatan bir fragman vardır. Bu fragmanda Daktyller İda dağında yaşadıklarını, yazarın diğer bir eseri olan *Phoronis*’te Phyrghialı, Apollonios skholionunda ise Giritli oldukları yazılıdır.¹⁰⁸ Hellanikos onları şöyle anlatır: “İdalı bir nymphe olan Rhea’nın, Daktylleri dünyaya getirme sancılarında acıyla kasılan elleri toprağa gömülür ve burada oluşan izlerden dolayı çocuklara ‘parmaklar’ anlamına gelen Daktyller adı verilir.” Bu Hellanikos’un garip bir etimoloji denemesidir. Stephanos, Troya bölgesine ait iki kenti, Gargara ve Lamponeia’yı açıklarken Hellanikos ve Hekataios’tan aktarım yaptığını yazar, başka bilgi vermez.¹⁰⁹

Hellanikos’un mitolojiyle ilgili olmayan başka bir eserine ait olması gereken bir fragman Stephanos tarafından aktarılır: “*Azeiotai halkı Troas’da yaşar, fakat Hellanikos bu halkın Lydia civarında yaşadığını söyler.*”¹¹⁰ Topografya ile ilgili Hellanikos’tan günümüze kalan fragmanların geneli Strabon tarafından aktarılır. Bunlardan birinde Strabon, “*Hellanikos İlionluları hoşnut etmek için (bu adamın huyu böyledir) şimdiki İlion’un içinde oturanların düşündüğü gibi, eski İlion olduğu görüşündedir*” der.¹¹¹ Strabon İlion’un antikçağa ait bir Troya kenti olduğunu ısrarla reddeder,

¹⁰⁵ Bkz. Bizanslı Stephanos s.v. Θυμβρα.

¹⁰⁶ Apollodoros *Bibliotheka* III.12.5.

¹⁰⁷ Hellanikos *FGrH* F.29; Ayrıca bkz. Parthenios *Amatoris Affectionibus*, 34.

¹⁰⁸ Hellanikos *FGrH* F. 89; Apollonios skholionu I.1129.

¹⁰⁹ Bizanslı Stephanos s. Γάργαρα, Λαμπόνηα;

¹¹⁰ Bizanslı Stephanos s. Αζειωται; Hellanikos *FGrH* F. 59.

¹¹¹ Strabon XIII.I.42; Hellanikos *FGrH* F.25-b.

fakat günümüzde Hekataios'un yazdıklarının doğru olduğu kanıtlanmıştır. Yeni İlion kentinin Mykenailılara ait olan ve Homeros'ta geçen Troya kenti olduğu bilinir. Hellanikos'un bu bilgisine bakılarak onun tarihsel araştırmalar için güvenle başvurulacak bir yazar olduğu söylenebilir.

F. 143'te yer alan "*Menestheos Atina kralıydı, Theseus'un oğulları Troya'ya gittikleri halde onun komutasında savaşmayı reddettiler*" ve F. 152-a'da "*Bu olay tam olarak, Menestheos'un krallığının son ayı olan Thargelion ayında, ayın dolunay olduğu zamanda, 12'sinde oldu*" ifadeleri geçer. Hellanikos'un kendisi açıklasa da Troya kentinin ele geçirilişiyle ilgili bu tarihi niçin verdiği günümüzde de bilinmez. Bilinen Troya'nın ele geçiriliş tarihini aylı günlü veren ilk yazar olduğudur. Hellanikos, Troya'nın düşüşünden sonra da yazmaya devam etmiştir. Poseidon'un "*Güçlü Aeneias kral olacak Troyalıları/kral olacak çocuklarının çocukları*"¹¹² kehanetinin Hellanikos tarafından bilindiği düşünülebilir çünkü Halikarnassoslu Dionysios'un ondan yaptığı aktarımda Aeneias'ın Troya'dan çıkışının öyküsü anlatılır.¹¹³ Bu nedenle bunun Poseidon'un kehanetinin üzerine anlatılmış bir öykü olduğu açıktır. Öykü Aeneias'ın ailesini ve hayatta kalanları alıp İda dağına kaçışını anlatan epik kyklosa (efsane çemberi) aittir. Hellanikos'un Aeneias ilgili bu uzun fragmanın devamında Aeneias'ın oğlu Askanios'un Troya'ya geri dönüşü son derece özgün bir biçimde anlatılır. Buna göre Askanios ilkin sakinlerin ricası üzerine Daskilitis bölgesinin kralı olmak için gönderilmişti. Adı geçen bu bölgedeki Askania gölünün açıklaması da Hellanikos'a aittir.¹¹⁴ Öykünün devamında Askanios'un burada kısa bir süre kaldığı ve Neoptolemos tarafından sürgünden kurtarılan Hektor'un oğulları ve Skamandros'un davetiyle Troya'ya dönüp yönetimi yeniden almalarına yardım ettiği anlatılır. Askanios'un öyküsü burada biter. Hellanikos kehanetin nasıl yerine geldiğini anlatmaz çünkü Askanios Troya'nın kralı olmamış, krallığı Hektor'un çocukları yeniden kurmuşlardır. Roma'nın kuruluş öyküsünü bu kehanet ile gösteren yazarlardan biri de Hellanikos olmalıdır. Bu görüş doğrultusunda Dionysios'un metni şöyledir: "(...) Aeneias, Askanios'u, diğer oğullarını ve babası Ankhises'i ve tanrıların heykellerini alarak gemiler hazır olunca, Asya'ya en yakın noktada yer alan Khersonesos'tan karşıya geçerek Avrupa yakınında Pallene denilen yere (Trakya yarımadasına) geçer. Burada Krusler denilen bir Trak kavmi yaşırdı. Krusa halkı savaşta onlara yardım etmiş çok çalışkan ve gayretli bir halktı. Bu Aeneias'ın Troya'dan ayrılışıyla ilgili en gerçekçi anlatımdır. İlkçağ tarihçileri içinde yalnızca Hellanikos

¹¹² Homeros *İlyada* XX. 307-308.

¹¹³ Dionysios *Roman Antiquities* I. 45-47; Hellanikos *FGrH* F.31.

¹¹⁴ Dionysios *Roman Antiquities* I. 47,5.

Troika adlı eserinde bunu anlatmıştır.”¹¹⁵ Dionysios bu öykünün farklı versiyonlarını yazdıktan sonra anlatımına şöyle devam eder: “*Aeneias* babası *Ankhises* ve kardeşi *Askanios*’u alarak ilk olarak *Trakya*’ya geldiler, *Khersonesos*’ta yer alan *Pallene* denilen yerde demir attılar; daha önce de söylediğimi gibi burada *Kruslar* denilen birkaç barbar halk yaşardı. Bu halk onlara güvenli kaçış sağlayacaklarına söz verdiler. *Aeneias* ve beraberindekiler kışı burada geçirdiler ve bir burun üzerine *Aphrodite* tapınağı inşa ettiler, seyahate devam edecek gücü olmayanlar ise önderlerinin onuruna *Aeneia* adında bir kent kurdular. Geride kalanlar kurdukları bu kentte yaşamaya karar verdiler.” Anlaşılan odur ki Dionysios’un *Aeneias*’ın seyahatleriyle ilgili anlatımı bütünüyle Hellanikos’tan alınmıştır. Çünkü Dionysios yelken açmanın imkansız olduğu kış mevsiminde barınmak için *Aeneias* ve beraberindekilerin kaldıkları bu yerdeki anıtları anlatarak güvenilirliğini kanıtlamaya çalışır.¹¹⁶

Hellanikos, *Aeneias*’ın seyahati boyunca *Delos*, *Kythera*, *Arkadya* ve *Zakynthos*’a uğradığını anlatır: “*Ve Zakynthialılar* onlara akrabalık ilişkisi yönünden dostluk nişanesi olarak kurdeleler verdiler. *Atlas* kızı *Elektra* ve *Zeus*’un oğlu *Dardanos*, *Bateia* ile evlenir ve *Erikhthonios* ve *Zakynthos* adında iki çocukları oldu. *Erikhthonios*, *Aeneias*’ın bir atasıydı ve *Zakynthos* da bu adanın kurucusuydu; böylece bu akrabalığı hatırlayarak yerleşimciler burada yaşayanlar tarafından içtenlikle karşılandılar, bir süre için burada, *Zakynthos*’ta kaldılar.”¹¹⁷ Bu bölüm de gösterir ki Dionysios, Hellanikos’tan yararlanmış, *Dardanos*’un karısı olarak adı geçen *Bateia* anlatımı *Troika*’nın diğer fragmanlarında da *Atlas* kızı *Elektra* ve *Zeus*’un oğlu olarak *Dardanos*’u anımsatır.¹¹⁸

Stephanos, *Aeneias*’ın *Zakynthos*’tan *Leukas*’a, *Aktium*’a ve *Ambrakia*’ya, sonrasında da Hellanikos’un *Troika* adlı eserinde *Phoitia* halkının yaşadığını söylediği *Akarnania* kenti *Phoitiai*’dan söz ettiğini yazar.¹¹⁹ *Aeneias*’ın yolculuklarını anlatmayı sürdüren Dionysios ise onun *Bouthrotonia*’ya *Dodona* kahinine danışmaya gittiğini ve burada *Helenos* ile başka birkaç *Troyalı*yla karşılaştığını, *Helenos*’un *Aeneias*’a katıldığını, sonrasında *İonia* denizinden geçerek *İtalya*’ya geldiklerini, bir süreliğine yaşayacakları *Sicilya*’ya geldiklerini ve burada da *Aigistos* ile karşılaştığını, sonuçta *Troyalıların* *Latium* kıyısına geçtiklerini ve kamp kurdukları bu yere

¹¹⁵ Dionysios *Roman Antiquities* I. 47, 6-48, I.

¹¹⁶ Dionysios *Roman Antiquities* I. 49, 3-4.

¹¹⁷ Dionysios *Roman Antiquities* I. 50, 3; Hellanikos *FGrH* F.31.

¹¹⁸ Hellanikos *FGrH* F.24.

¹¹⁹ Bizanslı *Stephanos* s. Φοιτία; Hellanikos *FGrH* F.30.

Troya adını verdiklerini uzun uzun anlattıktan sonra şöyle devam eder: *“Bütün bunları konu dışına çıkma pahasına da olsa anlatmaya mecburdum. Çünkü bazı yazarlar Aeneias’ın beraberindekilerle birlikte İtalya’ya hiç gelmediğini, diğerleri Aeneias’ın anne ve babasının Aphrodite ve Ankhises olmayan, farklı bir Aeneias olduğunu, yazarların bir kısmı da İtalya’ya gelenin Aeneias’ın oğlu Askanios olduğunu, diğerleri de yine bundan farklı şeyler anlatırlar. Biri vardır ki o da Hellanikos, Aphrodite’nin oğlu Aeneias’ın yanındakilerle birlikte İtalya’ya yerleştikten sonra yurduna geri döndüğünü ve Troya kralı olduğunu ve onun ölümünden sonra oğlunun krallığı devraldığını ve torunlarının uzun süre krallığın adını koruduğunu yazar. Düşünüyorum da bu yazarlar Homeros’un ifadelerini doğru biçimde okuyup anlamadıkları için herkesi yanılttılar.”*¹²⁰ Sonra Dionysios, Poseidon’un ünlü kehanetini aktarır. Latinus, Lavinia ve Turnus hakkında bilinen Latin öykülerini anlatırken Troyalıların Evander komutası altındaki Yunanlılar ve Arkadialılar olduğunu kanıtlamak için anlatımını keser ve onların kökeni hakkında bir öykü anlatır. Anlattığı bu öykü büyük olasılıkla Hellanikos’un *Atlantis* adlı eserine aittir. Hellanikos, Dardanos ve oğullarını Arkadya’da yönetici olarak gösterir. Dardanos ve oğulları büyük bir sel felaketinden sonra göç ettiler, Dardanos’un iki oğlundan biri olan Deimas Arkadya’ya kral olmak için ayrıldı ve ilk olarak Samothrakhe adasına (Semendirek) yerleşti; burada Dardanos’un erkek kardeşi Iasion, Demeter’e aşık olduğu için Zeus’un yıldırımlarıyla öldürüldü fakat Dardanos, Teuker’in izniyle Troya kentini kurdu.

Dionysios, ağırlıklı olarak Latin öyküleri anlatarak Aeneias’ın kökenini anlatmayı sürdürür. Öykü henüz bitmeden, on bölüm sonra Roma’nın kuruluş tarihine gelir, burada Rhea Silvia’nın bilindik öyküsünü anlatıp Latin yazarlarının anlatılarına geçmeden önce birkaç ilkçağ tarihçisinin adına anar. Kephalon Gergithius’u ve diğerlerini anlattıktan sonra şöyle devam eder: *“Argos rahibelerinin listesini hazırlayan ve bu rahibelerin her birinin döneminde olan olayları anlatan yazar şöyle anlatır: Aeneias ile Odysseus, Molosların ülkesinden (Eperios) dönerler. Bu iki kahramanın yanlarında Troyalı tutsak olarak kadın getiriyorlardı. Bu kadınlardan birinin adı Roma idi. Odysseus ile Aeneias’ın gemisi fırtına nedeniyle bu bölgeye gelmişti. Kadın tutsaklar denizlerde dolaşmaktan bitkin düşmüşlerdi. Roma, kadın tutsakları gemileriyle birlikte yakmaya ikna etmekte hiç güçlük çekmedi. Böylece yolculuk sona ermiş oldu. Aynı anlatım Sigeumlu Damastes ve diğer*

¹²⁰ Dionysios *Roman Antiquities* I. 53,4.

yazarlar tarafından da yapılmıştır.”¹²¹ Dionysios’un Hellanikos’tan aldığına şüphe olmayan bu fragman Roma’nın kuruluşuna ait en eski anlatımlardan biridir.

Fragman yetersizliğinde Hellanikos’un Aeneias’ı İtalya’da mı bıraktığı yoksa yeni Troya’nın kurucusu olarak mı gösterdiğini bilmiyoruz. Hellanikos, Aeneias Roma’yı kurduktan sonra Roma’nın Yeni Troya olduğunu ve böylelikle de tanrı buyruğunun gerçekleştiğini gösterir. Bildiğimiz böylesine erken bir tarihte, Hellanikos’un henüz etkisinde kalacak bir Latin edebiyatı olmadan, bütünüyle özgün bir anlatımı olmasının ilginç olduğudur. Bununla birlikte Dionysios, bazı yazarların Aeneias’ın Poseidon’un buyruğu olmaksızın Troya’ya döndüğünü yazdıklarını zikreder. Bir diğer bilinmeyen de Aeneias öyküsünün yazarın *Argos Rahibeleri*’ mi yoksa *Troika*’ya mı ait olduğudur. Doğrulayacak sayıda ve nitelikte kanıt olmamakla birlikte Hellanikos, Aeneias’ın seyahatini *Troika*’da anlatmıştır. Buradan yola çıkarak onun, diğer kahramanların dönüş yolculuklarının öyküsünü (Nostoi) de anlatmış olması beklenir. Strabon, Hellanikos’un Dulikhion ile Kephallinia (her ikisi de İonia denizinde ada) hakkındaki anlatımını kanıt göstererek Odysseus’un eve dönüş yolculuğunu anlatan *Troika*’ya ait bir öykü olduğunu söyler.¹²² Devamında da Uranos’un oğlu Kyklops’tan söz ederek bir kez daha Odysseus’a gönderimde bulunur.¹²³ F.156’da Telemakhos’un Nausikaa ile evliliği, F.170-c’de hatip Andokides’un bunların soyundan geldiği bilgisi yer alır.¹²⁴

Sonuç olarak, fragmanlardan *Troika*’ya ait konuları belirlemek gerçekten zordur. Hellanikos, diğer mitolojik eserlerinde de olduğu gibi, çok geniş kapsamlı bir eser olan *Troika*’sında da kronolojiye çok az yer vermiştir. Birinci kitaptan günümüze gelen fragmanlar dikkate alındığında bu eserin Yunan ve Troyalı ünlü kişilerin soyağaçlarını içerdiği söylenebilir. *Atlantis* ve *Asopis* başlıklı eserler ise *Troika*’nın alt bölümleridir. Hiçbir yazarın anmadığı *Troika*’nın ikinci kitabının konusu Troya savaşıdır. Aynı eserin üçüncü ve dördüncü kitapları ise Aeneias ve Odysseus gibi Troya savaşı kahramanlarının serüvenlerine ayrılmıştır. Eserin en önemli özelliği Homerik öykülerdeki belirsizlikleri giderme ve olayları akla dayandırma gayretinde olmasıdır. En önemlisi Hellanikos, kahramanların şimdiye kadar

¹²¹ Dionysios *Roman Antiquities* I. 72,2; Hellanikos *FGrH* F.84; Krş. Sigeumlu Damastes *FGrH* T.4; GRIMAL 1997, 715-b.

¹²² Strabon X.2,14; Hellanikos *FGrH* F. 144.

¹²³ Strabon X.2,14; Hellanikos *FGrH* F. 88.

¹²⁴ Suidas s.v. Avðokίδεç.

karanlıkta kalmış soyağaçlarını aydınlatmaya çalışmıştır. Bu eserden en çok aktarım yapan Stephanos başta olmak üzere diğer yazarlar, hakkında bilgileri olmayan pek çok konuyu *Troika*'dan almışlardır.

II- Etnografik Eserleri

Hellanikos'un edebi eserlerini fragmanların yetersizliğinden dolayı belirlemek ve sınıflamak zordur. Kesin karara varmak olanaksız olmasına karşın Jacoby,¹²⁵ etnografik eserler başlığı altında 17 eser adı sayar. Etnografik eserlere ait olabileceği saptanan fragmanlardan birkaçı olan *Argolika*, *Thessalika* ve *Boiotiaka*'nın *Phoronis*'e ait olabileceği görüşü günümüzde de tartışma konusudur. Eğer bu başlıklarda yer alan eserler gerçekten *Phoronis*'e aitse etnografik eserlerin sayısı 14'e iner. Sonrasında Jacoby bu 14 eserin tamamının aslında iki konu başlığında toplandığını; Birincisi Küçük Asya ve adalardaki Yunan kolonizasyonu, ikincisi ise *Barbarika*, *Persika*, *Skythika* ve *Aigyptiaka*'ya ait bölümlerden oluşan ve yabancı gelenek ve göreneklere anlatan iki eser olduğunu söyler.¹²⁶ Fragmanlarda adları geçen *Barbarika Nomima* ve *Kteiseis* başlıkları Hellanikos'un bu konular hakkında yazdığını gösterse de söz konusu eserlerin kapsamı hakkında bilgi vermez.

Küçük Asya ve adalardaki Yunan şehirlerinin ilkçağ tarihleri ve halkların kökenlerini ele alan kitap yazma düşüncesi Hellanikos zamanında yeni bir şey değildi. Çünkü onun öncülleri olan Miletoslu Kadmos ilkçağ coğrafyası hakkında, Lampsakoslu Kharon ise doğduğu şehrin tarihini anlatan kitaplar yazmışlardır. Fragmanlarda geçen çeşitli başlıkların tamamından yalnızca *Persika* ve *Lesbiaka* kitap numarasıyla aktarılmıştır. Bizanslı Stephanos *Lesbiaka*'nın birinci kitabına iki, ikinci kitabına ise bir kez başvurur.¹²⁷ Aynı yazar *Persika*'nın birinci kitabından iki, ikincisinden de bir kez aktarım yapar.¹²⁸

Aiolika (Aiolia Hakkında): F.32'de yer alan "*Hellanikos, Aiolika'nın birinci kitabında Aiolia tarihini yazdı*" ifadesinden, *Aiolika* adlı eserin göç konusunu ele aldığı anlaşılır. Fragmanlarda ya da mitoslarda bu konu geçmez ancak eser başlığından yola çıkarak *Aiolika*'nın aslında şehirlerin kuruluşunu anlatan *Ktiseis* adlı esere ait olması olasıdır. Aioliyalıların göçünün Orestes tarafından planlandığını gösteren bir diğer fragman Pindaros skholionunda¹²⁹ şöyle geçer: "*Orestes, Aegistheos'u öldürdükten*

¹²⁵ RE VIII. 107.

¹²⁶ RE VIII. 110.

¹²⁷ Bizanslı Stephanos s. Μαλόεις, Τραγασαί, Νάπη; Hellanikos *FGrH* F. 33, 34, 35-a.

¹²⁸ Bizanslı Stephanos s. Χαλδαίοι, Ἀρπαία, Τυρόδιζα; Hellanikos *FGrH* F.59, 60, 62.

¹²⁹ Pindaros *Nemean skholionu* XI.43; Hellanikos *FGrH* F.32.

sonra tanrı buyruğuyla yola çıktı ve bir koloni kurdu; farklı yerlerden geldikleri için Aiolis denilen çeşitli halkları bir araya topladı ve Lesbos'a gitti. Kısa bir süre sonra da intihar etti ve bir şehir kurulması buyruğunu yerine getiremedi. Fakat onun soyundan gelen Gras veya Graos yüz yıl sonra Lesbos'un kralı oldu ve bir şehir kurdu." Bu öykü hakkında Strabon¹³⁰ "Aiolis halkının adı "türli, çeşitli" anlamına gelen "aiolos" sıfatından türemesi logografların karakteristik özelliklerini yansıtır" der. Bir Lesbos versiyonunda ise Orestes'in ölmeden önce Lesbos'a geldiği, böylece adamın yönetiminde üstünlük sağladığı geçerken Strabon daha çok bilinen bir versiyonu dikkate alarak Orestes'in Arkadia'da öldüğünü söyler.¹³¹

Lesbiaka (Lesbos Hakkında): Strabon'a¹³² göre Aioliyalılar, Lesbos'a Trakya ve Troas bölgeleri üzerinden gelmişlerdir. Stephanos'un Troas'a ait iki şehir¹³³ hakkında verdiği bilgiyi Hellanikos'tan aldığı ifadesi dışında bu eser bilinmez. Stephanos'un *Lesbiaka*'nın birinci kitabından alıntı yaptığını söylediği iki fragman¹³⁴, bu eserin *Ktiseis*'ten bağımsız ayrı bir eser olduğunu gösterir, fakat eserin içeriği hakkında bilgi vermez.

Argolika (Argos Hakkında): Jacoby'nin F.36 a ve 36-b'da Argolika başlığı altında incelediği bu bölüm esasında Phoronis başlığı altında incelenmiştir.¹³⁵

Peri Arkadias (Arkadia Hakkında): Bu eser hakkında Apollonios skolionunda yer alan bir aktarımdan başka bilgi yoktur.¹³⁶ "Hellanikos *Peri Arkadias* adlı eserinde Atina yerlisi olarak yalnızca Arkadialıları anar. *Kepheus* ve *Amphidamas*'ın Arkadialı İnakhos soyundan gelmiştir."

Ktiseis (Kentlerin Kuruluşu): Athenaios'un¹³⁷ "*Ktiseis*'te Hellanikos, biranın bitki köklerinden hazırlandığını söyler; bunlar onun sözleridir. 'Aioliyalılar belli bitkilerin köklerinden hazırladıkları birayı içerler, tıpkı Trakyalıların arpadan yaptıkları birayı içtikleri gibi'" ifadesiyle Aiolia kolonizasyonunu Hellanikos'un *Ktiseis* adlı eserine başvurarak yazdığı güçlü olasılıktır. Çünkü Athenaios için böyle bir içkiyi içen halklar hakkında bilgi vermektense içkinin yapılışını anlatmak, onun eserinin adından da anlaşılacağı gibi, daha önemlidir. Bunun en güzeli kanıtı yine Athenaios'un

¹³⁰ Strabon XIII.I.3.

¹³¹ Krş. Herodotos I.67-68.

¹³² Strabon XIII.I.3

¹³³ Bizanslı Stephanos s. Γάργαρα, Λαμπώνεια; Hellanikos *FGrH* F. 158-159.

¹³⁴ Bizanslı Stephanos s. Μαλόεις, Νάπη; Hellanikos *FGrH* F. 33,35-a.

¹³⁵ Hellanikos *FGrH* F. 36-a-b; Bkz. JACOBY *FGrH Kommentar* 448.

¹³⁶ Apollonios Skholionu I.162; Hellanikos *FGrH* F. 37.

¹³⁷ Athenaios X.447-C; Hellanikos *FGrH* F. 66.

kendi cümleleridir.¹³⁸ “*Hekataios Avrupa’nın Tasviri* adlı eserinde *Paionialıların arpadan yaptıkları bir içki içtiklerini söyler.*” Bu ifadelerden Hekataios gibi, Hellanikos’un da Paionialıları anlattığı açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü Pausanias’a¹³⁹ göre, “*Paion Aiolos’un oğlu olan Endymion’un oğludur.*” Bu akrabalık Aioliyalılarla Paioniaları birleştirir. Bundan dolayı bu fragman Aiolia halklarını ele aldığı anlaşılan *Ktiseis*’ten aktarılmıştır. Hellanikos’un Aiolia konusuna geniş yer verdiği birinci kitabın *Ktiseis*’in ilk kitabına ait olduğu söylenebilir.

Peri Khiou Ktiseos (Khios’un Kuruluşu Hakkında): F.71-a ve 71-b’de Lemnos ve Sinties şehirleri geçer.¹⁴⁰ Her iki fragmanda da geçen “Hellanikos’a göre Lemnos’un/Sinties’in kuruluşu” ifadeleri Hellanikos’a özgü etimolojik açıklama merakını yansıtır. Fakat bu ifadelerden gerçekten *Ktiseis* adlı eserin bir bölümü mü yoksa özgün bir eser mi olduğu anlaşılmaz.

Skythika (Skythia Hakkında): Yunan dünyasının kuzeydoğusunda yer alan bu bölge hakkındaki fragmanlar farklı yazarlar tarafından aktarılmıştır. Stephanos¹⁴¹, iki Skythia kabilesinin adını Hellanikos’un *Skythika* adlı eserinde gönderimde bulunarak anlatır. Strabon¹⁴² da Kuzey halklarını anlatırken iki kez Hellanikos’un *Skythika*’sını ansa da verdiği bilgi önemsizdir. İskenderiyeli Klement¹⁴³ ise “Hellanikos, *Hyperborialıların Rhipaian dağlarının ötesine yerleştirir*” ifadesini aktarır.

Barbarikos Nomima: Kteseis adlı eserin alt bölümlerinde biri olduğu düşünülen-diğeri *Skythika- Barbarika Nomima* başlığı altında iki fragman yer almaktadır. Bunlardan biri Suidas tarafından aktarılan Zamolksis konusundadır. Herodotos tarafından da anlatılan Zamolksis öyküsü şöyledir:¹⁴⁴ “*Skythia kabilelerinden biri olan ve ölmek istemeyen bir halk olan Getaililer kendilerinin ölümlü olduklarına inanmazlar. Ölen kimsenin gidip tanrısal ruh Zamolksis’e kavuşacağını düşünürler. Zamolksis, bir yandan hiç kimsenin ölmeyeceğini söylerken bir yanda da kendine yeraltında ev yaptırmaktadır.*” Apollonios skholionunda “*Hellanikos’un Peri Ethnon (Halklar Hakkında) adlı eserinde Sindonların Bosphoros civarında yaşadığı*

¹³⁸ Athenaios X.447-D; Hellanikos *FGrH* F. 154.

¹³⁹ Pausanias V.I.4.

¹⁴⁰ Homeros *Odysseia* Skholionu VIII.294; Apollonios Skholionu I.608.

¹⁴¹ Bizanslı Stephanos s. Ἀμάδοκοι (Hellanikos, *Skythiaka* adlı eserinde Amadokların bir Skythia halkı olduğunu söyler), Ἀμύργιον (Hellanikos, *Skythiaka* adlı eserinde Amyrgion’un Skythia’da Amadokların yaşadığı bir ova olduğunu söyler); Hellanikos *FGrH* F. 64-65.

¹⁴² Strabon XI.6,2, XII.3,21 (Borysthenes nehri ötesindeki Skythlere, Hellanikos Alazonlar ve aynı zamanda Kallipidler ve daha başka isimler verir); Hellanikos *FGrH* F. 185-186.

¹⁴³ İskenderiyeli Klement *Stromata* I.15, 72,2; Hellanikos *FGrH* F. 187.

¹⁴⁴ Suidas s.v. Ζάμολξις; Hellanikos *FGrH* F. 73; Krş. Herodotos IV. 93-95.

yazılıdır” ifadesiyle bir Skythia kabilesi olan Sindoslar geçmektedir.¹⁴⁵ Bu ifadeden Hellanikos’un Yunanlıları ele aldığı *Ktiseis*’ten ayrı bir eseri olduğu ve bu eserinde de barbar kabileleri anlattığı anlamı çıkmaktadır. Ancak Stephanos’un¹⁴⁶ “*Hellanikos Ktisesin Ethnon kai Poleon (Halklar ve Kentlerin Kuruluşları)* adlı eserinde Pontos’ta yaşayan Kharimatları anlatır” aktarımından Hellanikos’un tek bir eseri olduğu ve burada da hem Helen ve barbarlar halkların şehirlerini ele aldığı görülmektedir.

Mevcut fragmanlar arasında yer alan F. 72-73’ta yer alan bilgilerden Hellanikos’un *Barbarika Nomima*’sının aslında *Ktiseis* adlı eserinin bir diğer adı olduğu sonucu çıkabilir. Çünkü özetleyecek olursak, F.70’in *Ktisesin Ethnon kai Poleon* adlı esere yaptığı gönderim Aioliyalıların göçü anlatısında yer alması olanaksızdır. Yine F. 64-65’in *Ktiseis*’in adını zikretmesinden ve F.187’de Hyperborealıları anlatmasından bunu doğrulayabiliriz.

Hellanikos’un *Ktiseis* adlı eserini yorumlayacak olursak da bu eser Küçük Asya ve adalardaki Yunan yerleşimlerini ve kuzeyde yaşadıklarını düşündükleri veya temasa geçtikleri kabileleri ele alır. Mevcut fragmanlarda Pers savaşları veya Pers imparatorluğu tarihi, Mısır ile Libya’nın topografisi ve tarihine ilişkin bir kanıt yoktur.

Libyka (Libya Hakkında): Bunun yanı sıra Athenaios’un zikrettiği Hellanikos’un *Ethnon Onomasiai* adlı eserinde yer alan bir Libya kabilesi hakkındaki anlatımı çok yetersiz bilgi içerir.¹⁴⁷ Ancak söz konusu bu eserin *Ktiseis* ile aynı eser olduğunu düşünmek yanlış olur. *Libyka* adlı esere başka bir gönderim bulunmamaktadır.

Ammonos Anabasis (Ammon’un Seferi): Çöl boyunca yapılan bir seyahatin kısa tasviri olan bu eser, Athenaios’un yaptığı bir başvuruda geçmektedir.¹⁴⁸

Ethnon Onomasiai: Büyük olasılıkla Libya kabilelerinin listesi ve bunların gelenekleri hakkında kısa bilgiler içeren bu eser hakkında adı dışında bir bilgi bulunmaz.¹⁴⁹

Aigyptiaka (Mısır Hakkında): Yalnızca Athenaios’un üç başvurusunda yer almaktadır.¹⁵⁰ Bu başvuruların birinde Athenaios şunları yazar:¹⁵¹ “*Hellanikos, Aigyptiaka adlı eserinde Mısır’ın her daim çiçekli çelenkleri*

¹⁴⁵ Apollonios Skholionu IV.321; Hellanikos *FGrH* F. 69.

¹⁴⁶ Stephanos s. Χαρίματα; Hellanikos *FGrH* F. 70.

¹⁴⁷ Athenaios XI.462 A-B; Hellanikos *FGrH* F. 67.

¹⁴⁸ Athenaios XIV.652 A; Hellanikos *FGrH* F. 56.

¹⁴⁹ Athenaios XI.462 A-B.

¹⁵⁰ Athenaios XI.470 D, XV.679 F, XV.680 B-C; Hellanikos *FGrH* F. 53,54,55.

¹⁵¹ Athenaios XV.679 F; Hellanikos *FGrH* F. 54.

hakkında şöyle der: Burada nehir kıyısında, tanrıların buluşma yeri olan Tindion adında bir şehir vardır. Bu şehrin orta yerinde kapıları bile taştan yapılmış çok büyük ve kutsal bir tapınak yer alır. Tapınağın çevresinde çelenk oluşturan beyaz ve siyah dikenleri olan ağaçlar yetişir. Bu ağaçların çiçekli dikenleri asma dalları ve nar ağaçlarıyla örülmüştü. Bu çelenkler buraya Babys'ün Mısır'a kral olduğu duyulduğunda tanrılar tarafından bırakılmıştı.” Athenaios anlatımını şöyle sürdürür: “Aynı Hellanikos, Amasis'in Mısır'a kral oluşunun öyküsünü anlatır. Amasis yaşamının ilk döneminde sıradan bir askerken kralın doğum gününü fırsat bilerek o dönemde Mısır'ın kralı olan Patarmis'e son derece güzel çiçeklerden yapılmış bir çelenk gönderir. Patarmis güzel çelenkten çok hoşlandığı için Amasis'i akşam yemeğine davet etmekle kalmadı, onu dostları arasında aldı ve Mısırlılar kendisine karşı ayaklandığında onu komutan olarak gönderdi. Mısırlılar, Patarmis'e duydukları öfke nedeniyle Amasis'i kral ilan ettiler.”¹⁵²

Athenaios'un Hellanikos'tan aktararak anlattığı bu öykü Herodotos tarafından da anlatılır.¹⁵³ “Ancak Herodotos'da kralın adını Patarmis değil, Apries'tir. Kral Apries toplumda saygın bir yeri olan Patarbemis'i kendisinin yerine Mısırlılar tarafından kral ilan edilen Amasis'i canlı olarak yakalayıp getirmesi için görevlendirdi. Patarbemis, Amasis'i getiremeyince Apries, söyleyeceklerini dinlemeden burnunu ve kulaklarını kestirdi. Mısırlılar o ana kadar Apries'in yanında yer almışlarken Patarbemis'e yaptığı yakışıksız olaydan dolayı Amasis'e katıldılar.” Hellanikos ve Herodotos'un anlattığı aynı konu Mısır'da çok yaygın bir öykünün versiyonları olmalı.

Aigyptiaka'ya ait diğer fragmanlar onun Herodotos'un ikinci kitabıyla karşılaştırılabilir özellikte bir eser olduğunu düşündürür. Hellanikos,¹⁵⁴ asma bitkisinin Mısır'da keşfedildiğini, buradan da Dionysos ile Osiris'i ilişkilendirir. Herodotos da kitabının sözü edilen bölümünde Mısır'da Yunan kültürleri ve geleneklerinin izini sürer. Plutarkhos'un¹⁵⁵ “ıslak doğanın egemen efendisi olan Dionysos da 'nemli' diye adlandırılıyor ve bu tanrı Osiris'ten başkası değildir: Gerçekten de Hellanikos, Mısır rahiplerinin Osiris'in adını *Yöpiç (Hysiris)* diye söylediklerini duyan adam olarak kabul ediyor. Bunun üzerine o da bu tanrıya böyle demeyi sürdürmüş; büyük bir olasılıkla doğası ve gerçekleştirdiği bulgu nedeniyle” ifadesinden Hellanikos'un hem karakteristik bir etimoloji eklediğini hem de kültürler hakkında bilgi verdiğini görürüz. Sicilyalı Diodoros'un bir anlatımına göre,

¹⁵² Athenaios XV.680 B-C; Hellanikos *FGrH* F.55.

¹⁵³ Herodotos I. 161-163, 169-172.

¹⁵⁴ Athenaios I.34 A; Hellanikos *FGrH* F. 175.

¹⁵⁵ Plutarkhos *İsis ve Osiris* 34; Hellanikos *FGrH* F. 176.

Hellanikos Nil nehrinin sularının kabarma nedeninin gerçeküstü açıklamalarını yapan ilk yazar Hellanikos'tur.¹⁵⁶ İ.Ö. 3. yüzyılda yaşayan ve I. Attalos zamanında Bergama'da heykeltıraş olarak da çalışan Antigonos'un aktardığı bir başka fragmanda ise şunlar yazılıdır: "Lesboslu Hellanikos, Mısır'ın Tebes şehrindeki bir mağarada her ayın 13. gününde, hava son derece dinginken bile beklenmedik korkunç bir rüzgar estiğini zikreder."¹⁵⁷

Yukarıda alıntıları verilen ve ağırlıklı olarak tarih ve topografi konularını ele alan fragmanlar, Hellanikos'un *Aigyptiaka*'sının son derece renkli anlatılmış çeşitli öyküler içerdiğini gösterir. Hellanikos'un söz konusu eserini Herodotos'tan önce mi sonra mı yazdığına ilişkin bilgi yoktur. Hekataios ile Herodotos arasında olduğu gibi, Mısır konusunda yazan bu iki yazar arasında da bir ilişki olup olmadığı bilinmez. Çünkü Hellanikos, Skythia araştırmasını büyük ölçüde Herodotos'tan almakla suçlanmıştır ve *Aigyptiaka* da aynı suçlamaya maruz kalmamak için onu izlememiştir.¹⁵⁸ Hellanikos'un *Aigyptiaka* adlı eserine başka gönderim olmadığı gibi aktarım da yoktur.

Persika (*Pers Ülkesi Hakkında*): Hakkında doyurucu bilgi bulunmayan *Persika* adlı esere Stephanos ve Harpokration gönderimde bulunurlar. Onların söz konusu eserin birinci ve ikinci kitaplarından yaptıkları gönderimlerinden Hellanikos'un *Persika*'da kendi zamanında Pers yönetimi altında olan çeşitli ülkelerin ele alındığı ve kısa bir Asur tarihini içerdiği anlaşılır. Asur tarihini işlediğini doğrulayan bir fragmanda şunlar yazar:¹⁵⁹ İ.S. II. yüzyılda yaşayan tarihçi Kephaios "Ben *Tarih* adlı eserime diğerlerinin; ilkin Lesboslu Hellanikos'un, Knidoslu Ktesias'ın ve sonra Halikarnassoslu Herodotos'un başladığı gibi aynı noktadan başlıyorum. Eski zamanlarda Asya'yı Asurlular yönetirlerdi." *Aigyptiaka* gibi *Persika* da Herodotos'un eseriyle birçok yönden karşılaştırılabilir.

Stephanos,¹⁶⁰ *Persika*'nın birinci kitabından yaptığı iki aktarım bize Pers ve Media tarihinin mitolojik dönemine götürür. Geleneklere uygun Yunan etimolojisi bu iki halktan Persleri Perseus ile Andromeda'nın oğlu Perses'ten, Medleri Aigeus ile Medea'nın oğlu Medos'tan türediğini gösterir. Fakat Hellanikos efsanenin bu çok yaygın versiyonundan farklı bir anlatım verir. Buna göre Medea Aria'ya seyahatinde yanına Medus'u değil, oğullarından birini, İason'dan olan oğlu Polyksenos'u almıştır.¹⁶¹ Medlerin

¹⁵⁶ Sicilyalı Diodoros I.37,3; Hellanikos *FGrH* F. 173.

¹⁵⁷ Antigonos Karystius, *Mirabilia* 126; Hellanikos *FGrH* F. 173.

¹⁵⁸ PEARSON 1975, 201.

¹⁵⁹ Hellanikos *FGrH* F. 177.

¹⁶⁰ Bizanslı Stephanos s. Αρία; Hellanikos *FGrH* F. 179.

¹⁶¹ Pausanias II.3,8; Hellanikos *FGrH* F. 132; krş. Hellanikos *FGrH* F. 179.

kökeni hakkında Hellanikos'un bu anlatımından başka bilgi yoktur. Stephanos¹⁶² bir başka aktarımında Perslerin kökeni hakkında Hellanikos'un öyküsünden yararlanır: “*Andromeda, Babil kralı olan Kepheus'un kızıydı. Sonradan Babil'e Kephenia, Babillilere de Kephenialılar adı verildi. Andromeda ile Perseus'un Perses adında bir oğlu vardı. Perses, Kepheus'un ölümünden sonra tahtın varisi olarak kral oldu ancak, Babilden ayrıldı ve Artaia'yı zaptetti. Bundan böyle bu ülkeye Kephenia, halkına da Kephenialılar değil, ülkeye Khaldeia halkına ise Khaldeialılar dendi.*”

Hellanikos'un adı geçen eserinden yapılan aktarımlar yetersiz olmakla birlikte yazarın özgün bir Pers tarihi yazdığını düşünebiliriz. Yine Stephanos'un ondan yaptığı doğrudan bir aktarım bu görüşü doğrular niteliktedir:¹⁶³ “*Artea; Pers topraklarıdır. Burası Hellanikos'un Persika adlı eserinin birinci kitabında yazdığına bakılırsa Andromeda ile Perseus'un oğlu Perses tarafından kurulmuştur ve Persler kendilerine Αρταίοι (Artailer) derler.*” Hellanikos'un Perslerin adını Perses'ten aldıkları görüşünü destekleyip desteklemediği bilinmez. Bununla birlikte Jacoby'nin Dionysos Periegetes'ten yaptığı bir aktarım sorunun çözümüne yardım edebilir:¹⁶⁴ “*Perseus'un Andromeda'dan Perses adında bir oğlu vardı. Andromeda, Perses'i babası Kepheus'un evine getirdi ve Kepheus'un ölümünden sonra Perses, Kephenialıların kralı oldu. Khaldealılar Perses'e saldırdı ve ülkeden kovdular. Kephenialıların büyük bölümünü yanına alan Perses, halkı parti çekişmeleri içinde olan Artealıların topraklarına çekildi ve halkın lideri oldu. Perses bundan sonra kendi adından bu halka Persler adını verdi ve Perses'in bir oğlu oldu, Akhaimenes. Daha sonra Perslere Akhaimenes'in adından Akhaimenidler dendi.*” Bu öyküyü kitabının VII. 61. bölümünde Herodotos da anlatır. Olasılıkla Hellanikos ile Herodotos bu öyküyü ortak bir kaynaktan almıştır.

F.63'te Hellanikos iki farklı Sardanapalos'tan söz eder. Sardanapalos'un iki farklı kişi olarak anılması başka hiçbir yerde görülmez. Tarihçiye özgü bu duplikasyon eğilimi bir kez de F.178'de karşımıza çıkar. Burada da Atossa adında iki kraliçe geçer. Pers kralı Dareios'un karısı Atossa'yı refere eden günümüze ulaşmış aktarım olmamakla birlikte anomin bir eser olan *De Mulieribus*'ta Atossa başlığı altında şunlar yazar:¹⁶⁵ “*Hellanikos'un anlattığına göre, bu kadın babası Ariaspes tarafından bir erkek gibi yetiştirildi ve babasının ardından tahta geçti; dişiliğini gizleyen Atossa böylece ilk kez Perslere özgü bir tür başlık olan erkeklerin giydiği*

¹⁶² Bizanslı Stephanos s. Χαλδαίοι; Hellanikos *FGrH* F. 59.

¹⁶³ Bizanslı Stephanos s. Αρταίοι; Hellanikos *FGrH* F. 60.

¹⁶⁴ *FGrH Kommentar* I.II, 453.

¹⁶⁵ *De Mulieribus* 7; Hellanikos *FGrH* F. 178-a.

tiara ve bir tür tozluk olan gaiter giydi. Hadım edilen köleler kullanmayı kurumsallaştırdı ve yönetim işini mektuplarla sürdürdü. Atossa pek çok halkın yöneticisi oldu ve tüm eylemlerinde bir asker gibi yürekli davrandı.” F.178-b’de ise “Hellanikos, bir zamanlar Persleri adı Atossa olan bir kadının yönettiğini söyler” ifadesi geçer.¹⁶⁶

Bu iki aktarımda adı geçen Atossa, Semiramis’e verilen bir başka addır. Hellanikos’un zamanında Asur, Pers yönetimi altında olduğu için bağlantılı olarak Asurlu yöneticileri de anlatır. Olasılıkla bu nedenden Atossa’yı Pers kraliçesi olarak anlatmayı uygun bulur çünkü bu iki kraliçeye de *Persika* adlı eserinde aynı adla verir.

Mevcut fragmanlardan Hellanikos’un isimler hakkında yanıldığını görürüz. Örneğin F. 61 ve F.62 de *Persika* adlı eserin ikinci kitabına ait olan Trakya şehirleri Strepsa ve Tyrodiza¹⁶⁷ geçer. Bir kez de Plutarkhos, *De Maligniate Herodoti* eserinde şunları yazar:¹⁶⁸ “(Herodotos’a göre) Naksoslular, barbarları desteklemek için üç trireme gönderdiler ve triremelerden birine komuta eden Demokritos, Yunanlılara katılmak için filodan ayrıldı. Bu davranışı yüzünden onu suçlamadan nasıl öveceğini bilmez ancak, şehrin ve tüm halkın itibarını kurtarmak için acıya katlanmak zorundadır. Biz ilkçağ yazarları arasında Hellanikos’ta ona karşı kanıt bulabiliriz ancak. Çünkü Hellanikos, Naksosluların altı trireme, Epheros beş trireme ile Yunanlıların yardımına geldiklerini yazar.”

Persika adlı eser Herodotos’un daha başarılı eseriyle gölgelenmiş olabilir. Çünkü Plutarkhos söz konusu eserinde *Persika*’nın yalnızca bir bölümünü bildiğini yazar. *Persika*, herkesçe kabul edilen bir eser olarak tanınmış olan Herodotos’un eserinden sonra yayınlandıysa/okunduysa, pek çok eleştiri almış olacaktı. Bunun için Hellanikos’un söz konusu eseri Herodotos’un eserinden önce yayınlanmış/okunmuş olmalı.

Tüm fragmanlar göz önüne alındığında Hellanikos’un “historia” ve “opsis”e ne kadar bağlı kaldığı, edebi yetkinliği ve öncülü Hekataios’un eseri üzerine bir ilerleme getirip getirmediği bilinmez. Aynı şekilde uygarlığın birçok ögesinin kaynağını Mısır’da bulmaya çalıştığı gibi, aynı dostane yaklaşımı Asur ve Pers geleneklerine gösterip göstermediği de bilinmez. Kısacası fragmanlar bu ve benzeri soruları aydınlatmaya yetecek sayı ve içerikten uzaktır.

¹⁶⁶ İskenderiyeli Klemens *Stromata* I.16, 76; Hellanikos *FGrH* F. 178-b.

¹⁶⁷ UMAR 1993,807.

¹⁶⁸ Plutarkhos *De Malignitate Herodoti* 36, 869A; Hellanikos *FGrH* F. 183; Herodotos VIII,46 (Naksoslular, üç değil, dört trireme ile Yunanlıların yardımına geldiler).

III-Kronolojik Eserleri

1. Atthis/Attika Tarihi

Ἀτθίς (Atthis), Ἀτθίδες (Atthides) ve Ἀττική συγγραφή (Atikte Syngraphe) adlarıyla da geçen bu eser Hellanikos'un eserleri arasında en iyi tanınanıdır. Bu eserde Hellanikos, Atina'nın başlangıçtan Peloponnesos savaşına kadar, yani kendi zamanına kadar Atina tarihini anlatır. *Atthis* olayları tarih sırasına göre düzenleyen ilk eser olması açısından da önemlidir. *Atthis*, İ.Ö. V. yy'ın ortasında İonia'da ortaya çıkan yerel tarih, annal, kronik ya da horographi olarak adlandırılan tarih yazımı türüne ait bir eserdir.¹⁶⁹ Bu türün İ.Ö. V. yy'ın sonuna tarihlendirilen ilk örneği olan *Atthis*'i yazan ilk kişi de Hellanikos'tur. Philokhoros aynı adlı eserini ondan 150 yıl sonra yazmıştır.¹⁷⁰

Atthis efsanevi kral Kranaos'un kızı olup genç yaşta ölümünün ardından babası onun adını Attika bölgesine verdi.¹⁷¹ Atthis, Attika'nın başlangıcından itibaren tarihini anlatan ve kısmen manzum olan eskiçağ kroniklerinin ortak adıdır. Hellanikos dışında aynı adla eseri bulunanlar Kleidemos (İ.Ö. 350 yılında tanındı), Androtion (İ.Ö. 410-340), Phanodemos (İ.Ö. doğumu IV.yy'ın ilk çeyreği), Demon (İ.Ö. 300 yılında tanındı), Melanthios (İ.Ö. 350-270) ve Philokhoros (doğumu İ.Ö.340) 'tur. Dilbilimsel olarak Atthis adı Atina halkının sıfat biçiminden türemiştir ve "Atianlıların ülkesinin tarihi" demektir.¹⁷² Thukydides, günümüz araştırmacılarının yaptığı gibi eser adını italik yazıp yazmadığını bilinmemekle birlikte, Hellanikos'un bu eserinin adını *Attika Syngraphe* olarak aktarır.¹⁷³ Bilinen İ.Ö. V. Yy'ın sonunda Hellanikos'un bu eserinin adı *Atthis* olarak tanınmakta olduğudur.¹⁷⁴

Atthis'ten kalan fragmanların kaynakları, tarihçinin diğer eserleri hakkında bilgi veren yazarlardan bilinmektedir. Ancak, bu aktarımların büyük bölümü tarihsel değil, mitoloji amaçlı yapılmıştır. Herodotos ve Thukydides'in eserlerinden *Atthis*'in tarihsel özünü tam manasıyla görmek olanaksızdır. Ancak Herodotos Hellanikos'un söz konusu bu eserini ve diğer kronolojik eserleri bilmektedir.¹⁷⁵ Bununla birlikte *Atthis*'ten kalan fragmanlardaki Attika gelenekleri ve adlarının kökenini açıklayan anlatımlara bakılacak olursa eserin çok sayıda etiolojik mitler içerdiği

¹⁶⁹ MARINCOLA 1997,115; JACOBY 1949, 68-70.

¹⁷⁰ HARDING 1994,8.

¹⁷¹ Strabon IX.I.8; Pausanias I.2,6.

¹⁷² JACOBY 1949, 80.

¹⁷³ Thukydides I.97,2.

¹⁷⁴ HARDING 1994, 2.

¹⁷⁵ FOWLER 1996, 66.

görülür. Yani eserin mitoloji ya da tarihsel ağırlık mı yoksa her ikisini birden mi içerdiğine karar vermek zordur. Mitolojik eserlerini incelediğimiz bölümde tartışılan bazı mitler *Atthis*'e ait olabilirler, özellikle Troya savaşında Atina'nın oynadığı rolle ilişkili mitler bu esere ait olabilir, kim bilir? Bilinen Hellanikos'un çağdaşlarıyla aynı konuları ele aldığı, yani gelenekleri izleyerek kentlerin kuruluş öykülerini yazdığıdır.¹⁷⁶ Tarihçi bu yolu izlerken son derece politik davranmıştır.¹⁷⁷

Hellanikos'un oldukça geniş kapsamlı ele aldığı mitler arasında Theseus söylencesi başta gelir. Bu konu mitografik eserlerin içinde, örneğin *Troika* ya da *Atlantis* gibi, anlatılmış olabilir. Jacoby, Theseus söylencesini *Troika*'nın içine dahil eder.¹⁷⁸ Çünkü *Atthis*, Troya savaşından bir nesil önce kral olan Theseus'tan daha geriye gider. F.37'de gördüğümüz gibi Hellanikos'un Arkadialılar hakkındaki eserinde Atina yerlisi olarak yalnızca Arkadialıları zikretmesi, Atianlıların yerli olduğuna işaret eder. Hatta tarihçi bu savını kanıtlamak için olsa gerek Atina tarihini tufana kadar geri götürür. İskenderiyeli Klement¹⁷⁹ ve Afrikanus (Sextus Julius)¹⁸⁰ tufan zamanında Atina kralının Ogygos olduğunu ve bu bilgiyi Hellanikos'tan aldıklarını yazarlar. Afrikanus'un Hellanikos'a dayanarak verdiği bilgiye göre tufan ilk Olimpiyat zamanına, yani 1020 yılına tarihlenir.¹⁸¹ Bu bilginin devamı olan F.47-B'de şu ifadeler geçer: "*Ogygos'un memleketin yerlisi 'aotuokhthon' olduğuna inarlar. Argos soyağacının tepesinde kral Phoreneos yer alır. Phoreneos göçebelere kentlerde yaşamının kurallarını öğretene 'ilk insan' olarak tanımlamaktadır, tarihçi Akusilaos böyle yazar.*" Bu bilgilere göre Ogygos Atina'da ve İnakhos ya da Phoreneos ise Argos'ta memleketin yerlileriydiler.

İlkçağın kronolojisini kurmaya çalışan Hellanikos'un bu girişiminden söz eden erken dönem yazarı olmamasının nedeni bilinmez. Bununla birlikte Thukydides'in¹⁸² "*daha önceki ve kahramanlık dönemindeki olayların, aradan geçen zaman yüzünden doğru olarak anlatılmaları imkansızdı. En eski dönem üstüne bulunabilen güvenilir tanıklıklara bakarak bu olayların savaşlar konusunda da öbür konularda da pek önemli olmadıklarını*

¹⁷⁶ MARINCOLA 1997, 100.

¹⁷⁷ HARDING 1977, 150.

¹⁷⁸ RE VIII, 467.

¹⁷⁹ İskenderiyeli Klement *Stromata* I.21,104,1; Hellanikos *FGrH* F. 152.

¹⁸⁰ Afrikanus (Sextus Julius), *Khronographies* X.10, 488 D (İ.S. 220 yılında ünlenen Afrikanus, Eusebios'un *Khronikle* adlı eserini temel alarak yaradılıştan İ.S. 220 yılına kadar Yaradılış tarihi yazmıştır. Yirmibeş kitaptan oluşan bu eser, çeşitli konuları içeren bir derlemeydi).

¹⁸¹ Afrikanus (Sextus Julius), *Khronographies* X.10, 488 D; Hellanikos *FGrH* F. 47-a.

¹⁸² Thukydides I.1.

sanıyorum” ifadesi bu sorunun yanıtı olabilir. Açıkçası Hellanikos kendi zamanının çok özgün bir yazarıydı, daha geç dönemdeki edebi ve tarihsel değerler açısından Thukydides gibi yazarlarla arasında görüş farklılıkları olması doğladır. Diğer fragmanların gösterdiği gibi Hellanikos, uzak geçmişe kronolojik bir düzen getirir. İlkçağa ait onun hakkındaki bilgi eksikliğini tragedya ve mitolojinin gözden düşmesi, felsefe ve retorik gibi yeni edebi türlerin ortaya çıkışıyla açıklayabiliriz. Bu dönemde Hellanikos ve hatta Akusilaos gibi eski yazarlar unutulmaya yüz tutmuş ya da sessizliğe bırakılmışlardır.

Şurası açık ki Hellanikos, Attika tarihini anlatmaya en eski çağlardan, efsanevi kral Ogygos ile başlar.¹⁸³ Bu nedenle eserde önemli yer tutan tanrıları ve tanrıların oğullarını görmek şaşırtıcı değildir. Birinci kitaba ait dört fragman vardır.¹⁸⁴ Bunlardan ilki Aristophanes’in *Kuşlar* skholionunda şöyle geçer:¹⁸⁵ “*Hellanikos, Kolainos’un Hermes’in torunlarından biri olduğunu, kayınpederi Amphiktyon tarafından şehirden kovulunca Myrrina demosuna yerleşerek orada Artemis için, ‘Artemis Kolainis’ adıyla bir tapınak kurduğunu yazar.*” Bu tapınak hakkında eserinin ilkeri bölümlerinde bilgi veren Pausanias, Hellanikos’un versiyonundan yararlandığı açıkça anlaşılan Kolainos’un Kekrops’tan önce Atina’da kral olduğuna ilişkin bir geleneği aktarır.¹⁸⁶ Pausanias ayrıca, Kolainos’un birçok göçmene önderlik yaparak Messenai’da Kolonides’te bir yerleşim kurdukları hakkında bir de Messenia geleneği aktarır.¹⁸⁷ Bu fragmanların varlığına dayanarak Hellanikos’un bu iki bölgeyi politik bir yaklaşımla bağlantılandırma çabasında olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte Ogygos ve Kolainos’un yanı sıra diğer kralların da aktarıldığı ikinci kitabında Panteukles’in oğlu ve sonradan Atina’daki Mounikhia limanına adını veren Mounikhos geçer.¹⁸⁸ Aynı fragmanın¹⁸⁹ devamında da şöyle yazar: “*Minyailer, Trakyalıların istalısıyla yurtlarından kovuldukları zaman, Mounikhos onları ülkesine kabul etti ve liman yakınlarında sığınacakları bir yer verdi. Minnettar kalan Minyailer de buraya hamilerinin adını verdiler; Mounikhia.*” Çok daha geç döneme ait Mounikhia anlatısının *Atthis*’in hangi kitabında yer aldığı bilinmez.

¹⁸³ JACOBY 1949, 127.

¹⁸⁴ Hellanikos *FGrH* F. 163, 164, 165 ve 166.

¹⁸⁵ Aristophanes *Kuşlar* Skholionu 873; Hellanikos *FGrH* F. 163.

¹⁸⁶ Pausanias I.31,4.

¹⁸⁷ Pausanias IV.34,8.

¹⁸⁸ Suiadas s.v. Μουνυχία; Hellanikos *FGrH* F. 42-a.

¹⁸⁹ Hellanikos *FGrH* F. 42-b; GRIMAL 1997, 518.

Apollodoros'un *Bibliotheka* adlı eserinde Atina kralları listesi şöyledir: Kekrops, Kranaos, Amphiktyon, Erikhthonios, Pandion, Erekteos, Kekrops II, Pandion II, Aigeus, Theseus. Eğer bu kral listesinde her kralın saltanatı bir nesle eşitse, Hellanikos'a atfedilen eserin kronolojisinin kusursuz olduğu söylenebilir.¹⁹⁰ Hellanikos'u izleyen kronikçilerden İ.Ö. III. yüzyılda yaşayan Philokhoros,¹⁹¹ Ogygos'tan Kekrops'a 189 yıl geçtiğini söyler, bu hesaba göre Kekrops'un krallığı 1607 yılında başlar. Herodotos'a göre 100 yılda üç nesil vardır ve Troya savaşı 800 yılında olmuştur.¹⁹² Kral Kekrops'tan kral Theseus'a kadar geçen dönem hakkında yalnızca üç fragman vardır.¹⁹³ Bu fragmanlardan ilki Suidas tarafından aktarılır:¹⁹⁴ "Poseidon ile nympha Euryte'nin oğlu Halirrothios, Atina'da Asklepios pınarını başında, Ares'in Aplauros'tan olan kızı Alkippe'ye tecavüz etmeye yeltendi. Bunun üzerine Ares Halirrothios'u öldürdü. Poseidon, oğlunun katilini jüri heyetinin tanrıların oluşturduğu ve sonradan Ares Tepesi (Areopagos) adını alan mahkemenin huzuruna çıkardı. Bu öyküyü Hellanikos Atthis'in birinci kitabında anlatır." Apollodoros bu öykünün Kekrops'un krallığında olduğunu yazarken, Paros Mermeri'nde Kranaos'un krallığı zamanında gerçekleştiği yazılır.¹⁹⁵ Kranaos'un ardılı Amphiktyon için dikkate değer bir bilgi yoktur. Apollodoros¹⁹⁶ onun hakkında "12 yıl krallık yaptıktan sonra Erikhthonios tarafından kovuldu" diye yazar. Aynı anlatım Pausanias'ta da geçer.¹⁹⁷ Athenaios,¹⁹⁸ Philokhoros'a dayanarak Amphiktyon'un Dionysos kültünü kurumsallaştırdığını ve su ile şarabı karıştırma gelenegini başlattığını söyler. Hellanikos'a¹⁹⁹ göre, Erikhthonios Hephaistos'un oğludur ve Akropolis üzerinde Athena onuruna Panathenaia şenliğini başlatmıştı. Oysa Apollodoros,²⁰⁰ Erikhthonios'a bu adın verilmesinin öyküsünü anlatırken Athena'nın onu Akropolis'teki tapınağında büyüttüğü için Panathenai şenliğinin kurucusu olarak geçtiğini söyler.

Harpokration²⁰¹ tarafından yapılan *Atthis*'in birinci kitabına ait bir başka aktarımda "Hellanikos, Poseidon'un oğlu olan Erekteos tarafından öldürülen Phorbas'ın Kuretaların kralı olduğunu ve bu Phorbas'ın

¹⁹⁰ JACOBY 1949, 125vd.

¹⁹¹ Philokhoros *FGrH* III B,328; JACOBY 1949, 116.

¹⁹² Herodotos II.145.

¹⁹³ Hellanikos *FGrH* F. 38,39,40.

¹⁹⁴ Suidas s. Ἀρεῖος πάγος; Hellanikos *FGrH* F.38.

¹⁹⁵ Apollodoros *Bibliotheka* III.14,2; JACOBY 1904, Paros Mermeri 3.

¹⁹⁶ Apollodoros *Bibliotheka* III.14,3.

¹⁹⁷ Pausanias I. 2,6.

¹⁹⁸ Athenaios II.38 C.

¹⁹⁹ Hellanikos *FGrH* F 39; Harpokration s. Παναθήναια.

²⁰⁰ Apollodoros *Bibliotheka* III. 14,6.

²⁰¹ Harpokration s. Φορβαντεῖον; Hellanikos *FGrH* F 40.

sonradan Theseus'a Phorbantium denilen araba sürme sanatını öğreten Attikalı kahraman Phorbas'tan ayrı olduğunu" yazar. Homeros'un *İlyada* skholionunda²⁰² da şu anlatım geçer: "Hellanikos'a Eumolpos Trakya kralı olur olmaz, Eleusisliler ile Erekteos tarafından yönetilen Atinalılar arasında savaş patlak verdi. Dostları tarafından çağrılan kral Eumolpos, bir Trakya ordusunun başında yardıma koştu. Atinalılar tarafından mağlup edilerek Phorbas ile birlikte öldürüldü. Eumolpos'un babası Poseidon Zeus'un muzaffer Erekteos'u yıldırımla çarpmasını sağlayarak oğlunun öcünü aldı."

Hellanikos, Areopagos'ta dört ünlü yargılama yapıldığı yazar:²⁰³ Birincisi Poseidon'un oğlu Halirrothios'u öldüren Ares'in, ikincisi karısı Prokris'i öldüren Kephalos'un, üçüncüsü yeğeni Talos'u öldüren Daidalos'un ve sonuncusu annesini öldüren Orestes'in. Hellanikos, Areopagos'taki yargılamaları anlatırken bu esnada kral olanları da sayar. Örneğin Kephalos'un ilk yargılanmasından sonra üç nesil geçtiğini, bunun da Erekteos'un krallığı zamanına denk geldiği, yani aradan dört kral geçtiği anlamı çıkar. Sonra Daidalos'un yargılanması Aegeus'un krallığı zamanına denk düşer ve Orestes'in yargılanması da Demophon'un krallığı zamanında olmuştur. Bu doğrultuda Hellanikos'un kronolojisini yeniden yapılandırmak için 11 nesli 367 yılla eşitlemek, Kekrops'un tahta çıkışından Troya'nın düşüşüne kadar geçen zamandır. Buna göre Atina kralları listesi Eusebios'un *Khronika* adlı eserinden de yararlanarak şöyle özetlenebilir:²⁰⁴

Erekhtheosoğulları Hanedanlığı

1556-1506 Kekrops Diphyes. Atina halkının kurucusu, Bu dönemde 12 Attika kasabasının kuruldu; Athena ile Poseidon'un yarışması

1506-1497 Kranaos. Deukalion tufanı; Kranaos'un kızı Atthis'in ölümü; Ares ve Poseidon'un yargılanması.

1497-1487 Amphiktyon. Deukalion'un oğlu.

1487-1437 Erikhthonios. Hephaistos'un oğlu. Panathenaia şenliğinin yaratılışı.

1437-1397 Pandion. Erikhthonios'un oğlu.

1397-1347 Erekhtheos. Pandion'un oğlu. Atina halkının kurucu babası; Atinalılar ile Eleusisliler arasında savaş; 4 İonia kabilesinin kurulması;

²⁰² Homeros *İlyada* Skholionu XVIII. 483; JACOBY *FGrH Kommentar* 451.

²⁰³ Hellanikos *FGrH* F 169-a-b: JACOBY *FGrH Kommentar* 470-471; Krş. Pausanias II.18,6; VIII.34,4.

²⁰⁴ MOSSHAMMER 1979, 130; *FGrH Kommentar* 451; Hellanikos *FGrH* F 47.

Kephalos'un yargılanması.

1347-1307 Kekrops II. Erekhtheos'un kardeşi.

1307-1282 Pandion II. Erekhtheos'un oğlu. Metion'un oğulları olan kuzenlerinin isyanı sonucunda tahtında kovuldu, Megara'ya gitti. Krallığı dört oğlu arasında bölüştürüldü. Palas Paralia'ya, Lykos Diakria'yı, Nisos Megara'yı ve Aegeus ise en büyük kardeş olmasında dolayı en büyük payı yani Attika'yı aldı.

1282-1234 Aegeus. Pandion II.'nin oğlu. Attika kralı. Androgenos'un ölümü üzerine Minos ile savaştı; Nisos öldürüldü ve Minos Megara'yı aldı; Daidalos'un yargılanması.

1234-1205 Theseus. Aegeus'un oğlu. Attika synoikismosunu oluşturdu; tahttan feraget etti ve Skyros'ta öldü.

1205-1183 Menestheos. Erekhtheos'un en büyük torunu. Troya'nın düşüşü.

1183-1150 Demophon. Theseus'un oğlu; Orestes'in yargılanması.

1150-1136 Oksynthes. Demophon'un oğlu.

1136-1135 Aphidas. Oksynthes'in oğlu. Kardeşi tarafından öldürüldü.

1135-1127 Thymoites. Aphidas'ın kardeşi. Boitialılarla savaştı.

Medonoğulları Hanedanlığı

1127-1090 Melanthos. Andropompos'un oğlu. Babasının kral olduğu Messenia'dan kaçtı; Boiotialı Ksanthos ile çarpıştı; yeni bir hanedanlık kurdu.

1090-1069 Kodros. Melanthos'un oğlu. Atina'nın son kralı. Akhaia'dan Attika'ya kadar İonialılarla savaşlar.

1069-1049 Medon. Kodros'un oğlu. İlk yaşam boyu arkhon.

1049-1013 Akastos. Medon'un oğlu. Bazı versiyonlarda ilk yaşam boyu arkhon; İonia göçü.

1013-994 Arkhippos. Akastos'un oğlu.

994-953 Thersippos. Arkhippos'un oğlu.

953-922 Phorbas. Thersippos'un oğlu.

922-892 Megakles. Phorbas'ın oğlu.

892-864 Diognetos. Megakles'in oğlu.

864-845 Pherekles. Diognetes'in oğlu.

845-825 Aripbron. Pherekles'in oğlu.

825-798 Thespaios. Aripbron'un oğlu.

798-778 Agamestor. Thespaios'un oğlu.

778-756/5 Aiskhyles. Agamestor'un oğlu. İlk Olimpiyat (776/5).

755-753 Alkmaion. Son yaşam boyu arkhon.

753-683 10 yıllık arkhonlar dönemi: Kharops, Aisimides, Kleidikos, Hippomenes, Leokrates, Apsandros, Ereksios.

683/2 Kreon. İlk yıllık arkhon.

Plutarkhos, Theseus öyküsünü anlatırken ne kadarını aldığı bilinmese de birçok kez Hellanikos'u refere etmiştir. Hellanikos'un, Theseus ve Minotaurus'un öyküsünü gerçek bir tarihçinin araştırmalarla ortaya koyduğu sonuçları aratmayacak titizlikte olduğu gözden kaçmaz.²⁰⁵ “*Hellanikos Atinalılar Minos'a her dokuz yılda bir yedi erkek yedi genç kızdan oluşan haracı kendilerinin göndermediklerini, Minos'un bizzat kendisinin Atina'ya geldiğini ve Minotaurus'a sunulmak üzere Girit'e gidecek kurbanları seçtiğini yazar. Ayrıca yazar, Theseus'un Minos'un dikkatini çeken erkek kurban olduğunu ve yine Hellanikos'un söylediğine göre Theseus Girit'e gidecek gruba dahil olduktan sonra Minos'a eğer silah kullanmadan, çıplak elle Minotaurus'u öldürmeyi başarsa diğer kurbanların serbest bırakılması şartını kabul ettirmeyi başardığını yazar.*” Ancak, Theseus öyküsünün çok farklı versiyonlarını anlatan Plutarkhos bunları da Hellanikos'tan almıştır.²⁰⁶

Theseus'un gençliğine ait bölümler arasında yer alan bir anlatı Theseus ile Peirithoos'un Sparta'ya giderek Helene'yi Artemis Orthia tapınağında ritüel dansı yaparken kaçırdıklarını konu eder. Plutarkos şöyle der: “*Hellanikos bu olayın Pentekontaeti zamanında olduğunu yazar.*”²⁰⁷ Hellanikos'un Theseus hakkındaki bir başka anlatımı Homeros'un *İlyada* skholionunda yer alır:²⁰⁸ “*Hellanikos'un anlattığı öyküye göre, Poseidon'un oğlu Theseus ile Zeus'un oğlu Peirithoos büyük tanrıların çocukları oldukları için Zeus'un kızlarından başkalarıyla evlenmemeye karar verdiler. Bunun üzerine Helene'yi kaçırdılar. Ancak Helene henüz evlenecek yaşta olmadığı için onu büyük bir gizlilik içinde Attika'da Aphidna'ya götürdüler ve Aithra'nın gözetimine bıraktılar. Sonra da Persephone'yi kaçırmak üzere Hades'e doğru yola çıktılar. Fakat Helene'nin yokluğu sırasında kardeşleri*

²⁰⁵ Plutarkhos Theseus 17.

²⁰⁶ PEARSON 1975, 219.

²⁰⁷ Plutarkhos *Theseus* 31; Hellanikos *FGrH* F168-a; Pentekontaeti: Pers savaşlarıyla Peloponnesos savaşı arasındaki elli yıllık döneme verilen ad.

²⁰⁸ Homeros *İlyada* Skholionu III.144; ; Hellanikos *FGrH* F 134.

Pollux ve Kastor (Dioskurlar) bir ordu oluşturup Attika'yı işgal ettiler ve Aithra'yı tutsak aldılar."

Plutarkhos, Theseus'un politik kanunları hakkındaki anlatımının hiçbir yerinde Hellanikos'tan aktarım yapmaz. Poseidon onuruna Theseus tarafından kurulan ve farklı anlatımları olan İsthmia oyunlarının kurucusu olarak anar ve Zeus onuruna Herakles tarafından kurulan Olympia oyunları ile karşılaştırır.²⁰⁹ Hellanikos'un Olympia ve İsthmia oyunlarını karşılaştırmasını açıkça yapmamış olmakla birlikte mevcut fragmanlar Theseus'u Herakles'in Atinalı bir kopyası olarak sunmaktadır.²¹⁰ "Bazıları İsthmia oyunlarının Skiron'unun onuruna ihdas edildiğini çünkü Skiron, Pittheos'un kızı (ve dolayısıyla Theseus'un annesi Aithra'nın kızkardeşi) Heniokhe ile Kanethos'un oğluydu. Bu durumda Theseus ile Skiron kardeş çocukları oluyorlardı. Bazıları ise Heinoke ile Kanethos'un çocuğu Sinis olduğunu olduğunu ve Theseus'un İsthmia oyunlarını Sinis'in onuruna ihdas ettiğini söylerler. Hangisi olursa olsun Theseus, Korinthoslularla resmi bir anlaşma yaparak İsthmia oyunlarına katılacak Atinalı ziyaretçiler için, Atinalıları Korinthos'a getiren devlet kadırgasının yelkeniyle çevrilecek kadar geniş bir şeref mevki ayrılması konusunda anlaştı. Hellanikos ve Halikarnassoslu Andron böyle yazarlar."

Hellanikos'un anlatımına dayanan Plutarkhos, Theseus ile Herakles'i Amazonlara karşı yapılan seferler konusunda bir kez daha karşılaştırır:²¹¹ "Philokhoros ve diğer yazarların anlattığı gibi Theseus Karadeniz'e bir seyahat yapmış ve Amazonlara karşı Herakles ile birlikte katılmıştı. Yiğitliğinin ödülü olarak Antiope'yi aldı ancak Pherekydes, Hellanikos ve Herodotos gibi büyük yazarların söylediğine göre Theseus, Herakles'in zamanından çok sonra kendi başına sefere çıkmış ve Amazonları esir almıştı; bu daha güvenilir bir öyküdür. Çünkü bir Amazon esiri paylaştığına ilişkin herhangi bir belge ve bilgi yoktur."

Hellanikos, Amazonların buzlu Kimmer Boğazını geçtiklerini, şehrin içinde ordugah kurduklarını ve Attika'yı istila ettiklerini de anlatır.²¹² Belirtilen bölümün devamında Plutarkhos, Amazonlarla Atinalılar arasındaki savaşın yapıldığının kanıtı olarak Attika'daki belli yer adlarını sayar ve öykü bu yer adlarını açıklama çabasından oluşur. Bu durum etimoloji yapmayı seven Hellanikos'un etimoloji yapma ilgisini açıklamaya yeterlidir.

²⁰⁹ Plutarkhos *Theseus* 25.

²¹⁰ Plutarkhos *Theseus* 25, 4-5; Hellanikos *FGrH* F 165.

²¹¹ Plutarkhos *Theseus* 27; Hellanikos *FGrH* F 166.

²¹² Plutarkhos *Theseus* 27; Hellanikos *FGrH* F 167-a, 167-b, 167-c.

Şu ana kadar incelediğimiz fragman ve aktarımlarından Plutarkhos'un, Hellanikos'tan Theseus'un kahramanlıklarından beş tanesini aktardığını görülür: Minatauros, İsthmia oyunları, Amazonlara karşı sefer, Attika'da Amazonlara karşı kazandığı zafer ve Helene'nin kaçırılışı. Apollodors'ta bu bölümlerin anlatımına yakın anlatım yer almaz, olasılıkla Theseus'un diğer kahramanlıklarını anlatır. Plutarkhos'un aktarımları Hellanikos'un Theseus öyküsünün tüm ayrıntılarını bildiğini gösterir.

Theseus'tan sonraki tarihsel döneme ilişkin fragmanlar çok yetersizdir. Harpokration, Hellanikos'un ikinci kitabına dört kez başvurur. Bunlardan ilkinde Munikhia bölgesini²¹³ ikincisinde Klesthenes'in reformlarını,²¹⁴ üçüncüsünde Eleusis mysterlerini,²¹⁵ sonuncusunda Stephanephoros'un heroonu²¹⁶ anlattığı görülür. Harpokration,²¹⁷ Megara'da bir yer olan Pegai hakkında bilgi verirken "Atthis'in dördüncü kitabında..." ifadesini kullanır. Ancak, *Atthis*'inden dördüncü kitabından yapılan başka aktarım yoktur.

Atthis, İ.Ö.VI. yüzyıl tarihinin pek çok olayını kapsamış olmalı, ancak eserin bu kısmı hakkında hiçbir şey bilinmez. Bu bölümün kaybolması, Herodotos gibi diğer tarihçilerin anlatımlarıyla karşılaştırma yapmayı ortadan kaldırır. Ayrıca bu bölümden başvuru veya aktarma eksikliği de yine Herodotos'un anlattıklarını sorgusuz kabul etmek demektir. Thukydides de Hellanikos'un söz konusu dönem hakkındaki anlatımını aktarmaz.

Peloponnesos savaşıyla ilgili üç olay Hellanikos'un anlatımıyla verilmiştir. Plutarkhos'un değiştirerek anlattığı Atina'daki Hermes heykellerinin kırılması olayına karışanlardan biri "tarihçi Hellanikos'un *Odysseus'un torunlarından biri olarak tanıttığı hatip Andokides'tir*", der.²¹⁸ Andokides, kökeninin tanrı Hermes'e dayandığı söylenen Atinalı zengin bir ailedendi. Suidas,²¹⁹ Andokides için "*Hellanikos bu adamın Odysseus'un oğlu Telemakhos'un torunudur*" der. Thukydides, Andokides'in Korkyra'ya gönderilen gemilerden birinin komutanı olduğunu yazar.²²⁰ Andokides'in kimliği belirsizdir, Pearson eğer hatip Andokides ise yaşı çok genç, büyükbabası hatipse çok yaşlı olduğunu ifade eder.²²¹

²¹³ Harpokration s. Μουνυχία; Hellanikos *FGrH* F 42.

²¹⁴ Harpokration s. Ἀλόπη; Hellanikos *FGrH* F 43.

²¹⁵ Harpokration s. Ἱεροφάντης; Hellanikos *FGrH* F 45.

²¹⁶ Harpokration s. Στεφανηφόρος; Hellanikos *FGrH* F 46.

²¹⁷ Harpokration s. Πηγαί; Hellanikos *FGrH* F 44.

²¹⁸ Plutarkhos, *Alkibiades* 21; Hellanikos *FGrH* F 170-b.

²¹⁹ Suidas s. Ἀνδοκίδης; Hellanikos *FGrH* F 170-c.

²²⁰ Thukydides I.51.

²²¹ 1975,222.

Atthis'ten kalan fragmanlardan son ikisinde anlatılan olaylar Antigenes'in arkhonluk dönemine aittir (İ.Ö. 407-406).²²² Bu anlatı olasılıkla eserin son bölümünde yer almaktaydı. Aristophanes'in *Kurbağalar* skholionunda²²³ yer alan F.171'de Arginusai Savaşı'nda savaşan kölelere vatandaşlık verildiği bilgisi, yine aynı skholionda yer alan F.172'de ise Antigenes'in arkhonluğu sırasında bir gümüş sikkenin basıldığı bilgilerinin ilk olarak Hellanikos tarafından yazıldığı yer alır.

Genel olarak *Atthis*'i ele alacak olursak, fragmanların eksikliği nedeniyle kronolojinin ele alınış yönteminin belirsiz ve güvensiz olduğu söylenebilir.²²⁴ İlk dönemlere ait olayları nesil hesabıyla yapan Hellanikos'un etimoloji ilgisi nedeniyle isimler ve krallar listesi konusunda tekrarlar yaptığı görülür. Tarihçinin başlangıcından Troya savaşı'na kadar ilk dönem Atina tarihine ait öyküleri düzenleyiş yöntemi bilinir; bunlar mitolojik anlatımlardır. Oysa geç dönem krallar ve ilk arkhonların kronoloji bilgisine dair hiçbir iz yoktur. Ancak arkhonlar bir yıl süre ile seçilmeye başlanınca nesil hesabına gerek kalmamıştır. Bir ailenin (örneğin Alkmaionidler) önemli bir mevki birkaç nesil ellerinde bulundurması hariç, nesil hesabına dayanan eski sistem kronoloji düzensizdir. Bu nedenle İ.Ö. VII. ve VI. yüzyıllar Atina tarihini kusursuz bir biçimde yeniden yapılandırmak olanaksızdır. Hellanikos'un aktardığı olayların tarihini doğrulamak için Atina'da korunmuş bir belge yoktur. Peisistratos'un tahta çıkışı, Klesthenes'in arkhonluğu ve Pers savaşlarının büyük çarpışmaları gibi belli olayların tarihleri yanlışsız olarak verilmiştir. Diğer olayları da yalnızca bir yıl önce veya bir yıl sonra gibi küçük sapmalarla hesaplamıştır. Eserde Pentekontaeti döneminde bile düzenli kayıt tutulmadığı, Kallias barışı ve Eurymedon çarpışması gibi olayların anlatılışı belirsizdir. Pentekontaeti dönemi için kesin bir kayıt sistemi olmadığı Thukydides'in eserinden de anlaşılmaktadır. Thukydides eserinin birinci kitabında bir olayı nadiren arkhon adıyla tarihlendirmiştir (I. 13, I.18). Tam tarih vermeye ise ikinci kitabının başında başlar (II.2): “*Eubolia'nın alınmasından sonra yapılan Otuz Yıl anlaşması ancak on dört yıl sürdü. On beşinci yıl içinde, Khryseis kırk sekiz yıldır Argos rahibesiyken, Aeneias Sparta'da ephoros iken ve Pythodoros'un Atina'da arkhonluğunun bitmesine daha dört ay varken, Potidaia savaşından sonraki altıncı ayda, tam da ilkbaharın başında (...).*” Böylece Hellanikos'un kendi zamanının olaylarını kusursuz tarihlendirme yaptığını görürüz. Thukydides'in de sözünü ettiği Attika Tarihi adlı eserinde

²²² Hellanikos *FGrH* F 171-172.

²²³ Aristophanes *Kurbağalar* Skholionu 694, 720.

²²⁴ BURY 2002, 30 vd.

Hellanos, kendisi için çağdaş olan bir dönemi ele alması bir yenilikti. Çünkü diğer logographlar genellikle uzak geçmişteki olayları konu almıştı.

2- Hera'nın Rahibeleri

Tam adı Argos'taki Hera'nın Rahibeleri (Ἱέραια Ἡρας αἱ ἐν Ἀργεῖ) olan eser hakkında iki kez Halikarnassoslu Dionysios ile on kez de Bizanslı Stephanos'un bilgi verirler. Stephanos'un²²⁵ İ.Ö. 429 yılında geçen bir olayı anlatırken “Hellanos'un **Hera'nın Rahibeleri** adlı eserinin üçüncü kitabından” ifadesine dayanarak eserin üç kitaptan oluştuğu söylenebilir. Bu Hellanos'un son eserlerinden biri olarak kabul edilir ancak Atthis kadar geç olduğunu kanıtlayacak belge yoktur. Thukydides, Peloponnesos Savaşı eserinin II.2 ve IV. 133 bölümlerinde Argoslu bir rahibeye gönderimde bulunarak kendi zamanındaki bir olayı tarihlendirir. Thukydides IV.133'te “Aynı yaz, Argos'taki Hera tapınağı yandı; yangının çıkmasına kağıt süslerin yakınına bir kandil koyduktan sonra uyuyakalan rahibe Khryseis yol açmıştır” der. Ayrıca Stephanos'un az önce söz edilen “Khaonia, Epeiros'un ortasında yer alır. Burada Khaonialılar oturur” anlatımı Thukydides tarafından da aktarılır:²²⁶ “Aynı yaz (429 yılı) bu olaylardan kısa süre sonra, tüm Akharnania'ya boyun eğdirip ayırmak isteyen Ambrakialılar ile Khaonialılar, Lakedaimonialılardan müttefiklerinden toplanacak bir filo donatıp, bin hoplitesle Akharnania'ya göndermelerini istediler.” Ancak Stephanos'un Khaonia hakkındaki açıklamasından “terminus post quem” olduğu düşünülür.²²⁷ Ayrıca, üçüncü kitaptan yapılan yalnızca bir gönderime dayanarak Hera'nın Rahibeleri adlı eserin söz konusu bu bölümünün Peloponnesos savaşına ait olduğunu söylemek zordur.²²⁸

Hera'nın Rahibeleri'nin ikinci kitabına ait fragmanlar mitik döneme işaret eder. “Alkyone, Argos'ta rahibe olarak görevinin 26. yılındayken, Troya savaşından önceki üçüncü nesil”²²⁹ ifadesi aşağı yukarı bin yıllık bir dönemi kapsadığına işaret eder. Bu kadar geniş içerikli kronolojik bir eser olduğunu anlamak güçtür.

Hellanos'un eseri “Argos” hakkındaki mevcut fragmanlar ayrıntılı bilgi içermez. Bununla birlikte o olaylara göre tarihlendirme sistemini uyarlamıştır, çünkü ilkçağ dönemleri için tarihsel değeri tartışılmayacak kadar önemli olan Argos'taki rahibelerin listesi, diğer memur listelerinden çok daha eskiye gider. Ancak kalan fragmanlardan Hellanos'un memur

²²⁵ Bizanslı Stephanos s. Χαορία; Hellanos FGrH F 83.

²²⁶ Thukydides II.80.

²²⁷ PEARSON 1975, 226.

²²⁸ KULLMER 1901, 648.

²²⁹ Dionysios I.22; Hellanos FGrH F. 79-b

listelerinden esinlenerek mi yoksa kendi yaptığı hesaplarla mı hazırladığını çıkarmak olanaksızdır, kronolojik yöntemi belirsizdir. Fragmanlar etimoloji ilgisinin bu eserde de devam ettiğine tanıklık eder. Örneğin Aiolos'un bir oğlundan Makedonya²³⁰ adının; Nisus'tan Nisai'nin²³¹; Korkyra ve Poseidon'un oğlu Phaiaks'tan Phaiakia'nın²³² türediği gibi.

Hera'nın Rahibeleri adlı eserin ikinci kitabına ilişkin fragmanlar Sicilya kolonizasyonu hakkında değerli bilgiler sunarlar. Fragmanlar, Thukydides'in altıncı kitabının başında anlatılan erken Sicilya tarihi hakkındaki anlatımla örtüşürler. Bu konuda Dionysios,²³³ Sikellerin Pelasglar ve Aboriginler tarafından İtalya'dan azar azar sürüldüğünü, ayrıca Sikellerin İtalya'nın güney ucundan sallar yapıp Sicilya'ya geçtiklerini aktarır. Buna göre Sicilya ilkin Sikania adıyla bilinirdi. Sikania'lılar ise Liguria'lılar tarafından topraklarından sürülen bir İberia kabilesidir. Sikania'lılar tüm adayı kaplayacak nüfusa sahip olmadıkları için Sikeler adanın batı bölgelerine yerleşmişlerdi. Zaman içinde nüfusları artarak bütün adayı kapladılar ve bundan dolayı da adanın adı onların adından Sikania yerine Sikilia oldu. Bu uzun anlatımın devamında şöyle yazar: “*Lesboslu Hellanikos, Sikelerin, Troya savaşından iki nesil önce İtalya'dan ayrıldıklarını, bunun Alkyone'nin Argos'taki rahibeliğinin 26. yılına denk düştüğünü yazar. Hellanikos, Sicilia'ya iki İtalyan göçü sayar. İlki Oinotria'lılar tarafından yurtlarında sürülen Elymilerin ve bundan elli yıl sonra İapygia'lılardan kaçıp denize yelken açan Ausonia'lıların göçüdür. Hellanikos, Sikelos'un bu halkların kralı olduğunu ve ondan sonra halkın ve adanın adının değişerek Sikania yerine Sikilia dendiğini yazar.*”

F.79-a'da yer alan Stephanos aktarımı şöyledir:²³⁴ “*Ada ilkin Sikania adını taşıyordu, sonra Sicilia adını aldı. Hellanikos **Hera'nın Rahibeleri** adlı eserinin ikinci kitabında şöyle yazar: Aşağı yukarı aynı zamanda kral Sikelos tarafından yönetilen Ausonia'lılar, İapygia'lılar tarafından İtalya'dan sürüldüler ve o zaman Sikania denilen Sicilia'ya geçtiler. Burada Etna dağı civarına yerleşip evler yaptılar. Sikelos bir krallık kurdu ve zaman içerisinde tüm adanın kralı oldu. Sikania adıyla bilinen adada bir krallık kuran Sikelos'tan adını alarak Sicilia olarak tanınmaya başladı.*”

Yine Stepheons'un aktardığı bir başka fragmandan Hellanikos'un ayrıca Sicilya kolonizasyonunun tarihini yazdığını öğreniriz:²³⁵ “*Hellanikos,*

²³⁰ Bizanslı Stephanos s. Μακεδονία ; Hellanikos *FGrH* F. 74

²³¹ Bizanslı Stephanos s. Νίσαια; Hellanikos *FGrH* F. 74

²³² Bizanslı Stephanos s. Φαίᾱς καὶ Φαιακία; Hellanikos *FGrH* F. 77

²³³ Dionysios I.22; Hellanikos *FGrH* F. 79-b

²³⁴ Bizanslı Stephanos s. Σικελία; Hellanikos *FGrH* F. 79-a.

²³⁵ Bizanslı Stephanos s. Χαλκίς; Hellanikos *FGrH* F. 82.

Hera'nın Rahibeleri adlı eserinin ikinci kitabında Khalkis'in oğlu Theokles, Khalkidialılar ve Naksoslular ile birlikte Sicilya'da bir şehir kurdular. Bu Euboia'da yer alan Khalkis şehridir.” Stephanos²³⁶ bir kez de kitap numarası vermeden söz konusu esere Gela hakkında gönderimde bulunur. Fragmanlardaki bilgilerden Thukydides ile Dionysios'un bu konu hakkındaki anlatımları arasında büyük benzerlik olduğu görülür. Thukydides eserinin VI.2. bölümünün sonunda alışılmamış, kısacık bir ifade kullanır: “Sicilia'da oturmuş barbar halklar bunlardır.” Thukydides'in edebi dili ve üslubu isimsiz yazar referanslarını tanımayı kolaylaştırır. Onun kullandığı bu çarpıcı ifade Herodotos ve Hekataios'a özgüdür. Bununla birlikte Thukydides anlatımını şöyle sürdürür: “Sicilia'nın ilk sakinleri Kykloplar ile Lestrygonlardır. Bunların hangi ırktan olduklarını, nereden geldiklerini söylemek benim için imkansızdır.” Ancak hemen ardından “görünüşe bakılırsa” Sikaniyalıların adanın ilk sakinleri olduklarını ilave edip bunların Liguriyalılar tarafından yurtlarında kovulan İberialılar olduklarını söyler. Sonra “Elymiler adını alan Troyalılar ve bunlara Troya'dan yurtlarına kaçarken fırtınaya tutulup Sicilia'ya sürüklenen birkaç Phokisli, Opiquelelerden kaçan ve başlangıçta İtalya'da yerleşmiş olan Sikeller Sicilia'ya geçtiler. Bunların elverişli bir rüzgardan yararlanarak sallarla boğazı geçtikleri söylenir. Ama belki de başka yol kullanmışlardır.”²³⁷

Thukydides, kronoloji konusunda Hellanikos'tan farklı bir kaynak kullanmıştır. Çünkü Dionysios,²³⁸ “Hellanikos'a göre Oinotriyalılar tarafından yurtlarından sürülen Elymiler, Troya Savaşı'ndan iki nesil önce İtalya'ya gelmişlerdir” ifadesini kullanır. Thukydides ise Elymilerin İlion'un alınmasından sonra Troyalılar Akhalardan kaçmak için deniz yoluyla Sicilia geldiklerini ve Sikaniyalıların yakınına yerleştiklerini; sonrasında Helenlerden 300 yıl önce Sikellerin adaya geldiklerini yazar. Thukydides devamında “Sicilia'ya ilk gelen Helenlerin –Thukles'in komutası altında – Euboialı Khalkidikeliler olduklarını” ekler.²³⁹ Burada dikkati çeken Sicilia'ya ilk Helen göçünün tarihi olmamakla birlikte Hellanikos'un Theokles'in adını vermesidir. Thukydides, “Helenlerin Sicilia ilk gelişleri Syrakusai'in kurulmasından beş yıl sonradır” tarihini verir. Thukydides, anlatımının devamında kesin tarihler verir, ancak bu tarihler için bir yazar adı anmaz.. Sicilia'ya gelen ilk Helen yerleşimcilerini anlatırken onun farklı ya da kuşku uynadıracak bilgi aktarımı yoktur. Bu kesin tarihlendirmeler, Argos'taki rahibelerin görev sürelerinden yola çıkarak tarihlendirme yapan Hellanikos'a

²³⁶ Bizanslı Stephanos s. Γέλαι; Hellanikos *FGrH* F. 99.

²³⁷ Thukydides VI.2.

²³⁸ Dionysios I.22; Hellanikos *FGrH* F. 79-b

²³⁹ Thukydides VI. 3.

ait olabileceği akla uygundur.²⁴⁰ *Hera'nın Rahibeleri* eserine ait tartışmalı bir fragman Dionysios tarafından aktarılır.²⁴¹ Dionysios, Roma'nın Aeneas ve Odysseus tarafından kurulduğuna ilişkin anlatısında “*Argos'taki rahibelerin bir listesini yapan ve onların her birinin zamanında olan olayları anlatan Hellanikos*” tanımlamasını yapar. Bu anlatının Hellanikos'un Troika adlı eserine ait olması daha anlaşılır olmakla birlikte Dionysios'unaktarımına güvenmek zorundayız. Aioliyalıların göçünü anlatan F.80 ve F.81 yer alan bilgiler eser adı dışında, eserin kapsamı hakkında bilgi içermez.

Hellanikos'un *Hera'nın Rahibeleri*'nden kalan fragmanlara göre, eserin birinci kitabı mitik dönemi, ikinci kitabın mitik ile tarihsel dönem arasında dönemi ve üçüncü kitabı ise Peloponnesos Savaşlarının bir kısmını içeren tarihsel dönemleri anlatır.

3- Karneonikai

Adından da anlaşılacağı üzere bu eser Karneia'da zafer kazananların bir listesini içerir. Bu Apollon onuruna düzenlenen Sparta ulusal şenliğidir. *Karneonikai* adlı eserden günümüze üç fragman kalmıştır. Bunlardan ilkinde Athenaios eser hakkında bilgi verir:²⁴² “*Burada Terpanndros'un Anakreon'dan daha yaşlı olduğunu ispatlayan bir şey vardır. Hellanikos'un hem düzyazı hem de şiir biçiminde yazdığı Karneonikai adlı eserinde Terpanndros'un Karneia'da birincilik ödülü kazanan ilk kişi olduğu yazılıdır (İ.Ö. 676/673).*” İskenderiyeli Klemens tarafından aktarılan bir diğer fragmanda da yukarıdaki bilgiyi doğrular:²⁴³ “*Hellanikos, Karneia'da Terpanndros'un ilk ödülü kazanmasının Midas döneminde olduğunu yazar.*” *Karneonikeia* adlı eserden kalan son fragmanda ise “*Hellanikos, Karneonikeia adlı eserinde Lesbos adasında yer alan Methymnalı Kyklos'un oğlu müzikçi ve lirik ozan Arion'un kyklos dansının yaratıcısı olduğunu söyler*” ifadesi geçer.²⁴⁴

Hellanikos'un zafer kazananların listesinden oluştuğu anlaşılan eserinde heksametron veznini kullandığını ve sonradan düzyazıya çevrildiği görüşünün asılsız bir önyargı olduğunu söyleyen Jacoby,²⁴⁵ gerçekte

²⁴⁰ JACOBY RE VIII,144.

²⁴¹ Dionysios I.72; Hellanikos *FGrH* F. 84.

²⁴² Athenaios XIV, 635 E; Hellanikos *FGrH* F.85-a.

²⁴³ İskenderiyeli Klement *Stromata* I.21, 131,6; ; Hellanikos *FGrH* F.85-b.

²⁴⁴ Aristophanes *Kuşlar* Skholionu 1403; Hellanikos *FGrH* F.86; Kyklos Dansı: Yunanca “daire, yuvarlak” anlamına gelen kelimden türeyen bu dans özellikle kült törenlerinde sunağın çevresinde elele tutuşup daire oluşturarak yapılırdı.

²⁴⁵ RE VIII.143.

Hellanikos'un bu eserinin sofistlerin halka hoş gelen yönteminden ne ölçüde etkilendiğini gösteren basit bir vezinli uyarılma olduğunu iddia eder.

Sonuç olarak eserlerinden günümüze kalan fragmanların değerlendirilmesi sonucu Hellanikos'un esas ilgisinin genealogia ve kronoloji üzerine olduğu söylenebilir. Hellanikos, bu iki alanı birinin diğerinin tamamlayıcısı olarak ele almayı başarabilmiş ilkçağ yazarlarından ilkidir. Mevcut fragmanlardan eserlerinin planını tam olarak çözebilmek, mitik döneme ait olayları belirlemek ve soyağaçlarını birbiriyle bağdaştırmak olanaksızdır. Hellanikos'un mitografik eserlerinde genealogiyi dört nesil geriye giderek düzenlediği bilinir.²⁴⁶ Bir mitografik olarak ünü, iyi tanınan ve özellikle geç dönem yazarlarınca kabul edilen bir efsane koleksiyonu oluşturma ve bunu düzenleme ustalığına dayanır. Fragmanların büyük bölümü onun etnografik veya kronolojik eserlerinden daha çok bilinen mitografik eserlerine aittir.

Hellanikos Thukydides, Ephoros ve Theopompos gibi evrensel konulardaki tarihsel olayları yazan İ.Ö. IV. yüzyıl yazarları ve *Atthides*'in yazarı olan Philokhoros tarafından bir tarihçi olarak anılmıştır. Hellanikos'un adı geçen yazarlar tarafından anılması onun mitografik eserlerinin İskenderiye dönemine ait el kitaplarında yer aldığına işaret eder. Eskiçağ araştırmacıları mitoloji konuları üzerine en erken otorite olarak ona büyük saygı gösterdiler. Öyle ki bu alanda çalışanlar arasında ünü varlığını geç döneme kadar korumuştur. Kronolojinin temelerini oluşturan *Atthis* ve *Hera'nın Rahibeleri* adlı eserleri bu konuda çağının ilk örneğidir.

Aralarında Mısır, Persia, Skythia gibi uzak ülkeler ile Yunanistan ve hatta kendi vatani hakkında olan Etnografik eserlerinde mitik dönemden tarihsel dönemlere, yani kendi çağına kadar söz konusu bölgelerin gelenek ve göreneklerinin yanı sıra tarihlerini anlatmıştır. Yetersiz sayıda fragman ile etnografik eserleri hakkında nesnel olmak olanaksızdır.

Tarihsel eserlere daha çok ilgi gösteren ve önem veren Strabon veya Josephus gibi yazarlar, onun mitografik alandaki ustalığını dikkate almamışlardır. Daha da ileri giderek bu alanda çalışan araştırmacılar arasındaki geleneklerden ayrıldığı yönündeki ününden dolayı Hellanikos'a önyargılı davranmışlardır; Thukydides eserinde mitos yazarlarına yer vermemesi yüzünden Hellanikos'un mitografik eserlerini kullanmamıştır, ama tarihsel eserlerine sıkça başvurduğu kolayca tahmin edilebilir. Onun, Hellanikos'un mitografik eserlerini kullanmaması onu önemsemediği ya da küçümsediği anlamına gelmez. Thukydides gibi düşünen pek çok kişi, görüşleri ile zevkleri aynı olmayanlar, Yunan edebiyatı içinde geniş bir yer

²⁴⁶ JACOBY RE VIII.125-126.

tutarlar.Hellanikos'un çağdaşları ve ardılları yerleşmiş gelenekten çok ayrıldığı gerekçesiyle onun özellikle mitografik eserlerini kullanmamışlardır. Oysa Hellanikos, genel kabul görmüş öyküleri yinelemekle yetinmeyip bunları belirli yörelerde anımsanan biçimleriyle aktarmayı denemiştir. Günümüze kalan fragmanlar onun yöresel ve etnik farklılıkları aşan bütünlüklü bir tarihsel akış yöntemi kurma girişiminde büyük çaba gösterdiğine işaret eder. Gerek kendi çağında gerekse de günümüzde Yunan tarihi belki de dünya tarihi için uygulanabilirliği olan kronolojik sistemle yazdığı eserleri tartışmasız başyapıt olarak değerlendirilir.

Kaynakça

- Antigonos Antigonos, *Mirabilia*. Ed. O.Keller. Şurada: "Rerum Naturalium Scriptores I." Leipzig 1877.
- Apollodoros *Bibliotheka* Apollodoros, *The Library* (İngilizce Çev. J.G. Frazer) LOEB 1960.
- Apollonios Skholionu *Argonautica: Scholia in Apollonium Rhodium Vetera*. (Ed. Wendel) Beroloni, 1935.
- Aristophanes, *Kurbağalar* Skholionu M. Chantry (Ed.) *Scholia in Arsitophanem III: Scholia in Thesmophoriazusas, Ranas, Ecclesiazusas et Plutum*. Goriningen: Egbert Forsten, 1999.
- Aristophanes, *Kuşlar* Skholionu J.Hangard (Ed.) *Scholia in Aristophanem II: Scholia in Vespas, Pacem, Aves et Lysisratam*. Groning: Egbert Forsten, 1996.
- Athenaios Athenaios, *The Deipnosophists* (İngilizce Çev. C.B. Gulick) LOEB, London 1930-1943.
- Bizanslı Stephanos Bizanslı Stephanos, *Stephani Byzantii Etnicorum* (İngilizce Çev. A. Meineke) Graz, 1958.
- Bury 2002 J.B. Bury, *The Ancient Grek Historians*. Honolulu: University Press of The Pasific.
- Euripides *Fenikeli Kadınlar* Skholionu *Scholia metrica anonyma in Euripidis Hecubam, Orestem, Phoenissas*. (Ed. O.L.Smith). Copenhagen:Museum Tusculanum, 1977.
- Eusebios Eusebios. Şurada: F. Jacoby.*Die Fragmente der Griechischen Historiker (FGrH), II, 101: Zeitgeschichte; Universalgeschichte und Hellenika*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1926.
- FGrH* *Die Fragmente der Griechischen Historiker: Genealogie und Mithographie I*.(Ed. F. Jacoby) Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1923.
- FGrH Kommentar* *Die Fragmente der Griechischen Historiker* (Ed. F. Jacoby).Leiden: E.J. Brill,1943.
- Fowler 1996 R.L.Fowler, "Herodotos and His Contemporaries."*Journal of Hellenic Studies* CXVI, 62-87.
- Gellius Aulus Gellius *The Attic Nights of Aulus Gellius*. 3 Cilt. (İngilizce Çev. J.C. Rolfe). Cambridge: Harvard University Press, 1996.

- Graves 2004 R.Graves, *Yunan Mitleri*. (Çev. U. Akpur). İstanbul: Say Yayınları.
- Halikarnassoslu Dionysios Halikarnassoslu Dionysios, *Critical Essays I* (İngilizce Çev. S. Usher) Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1974-1985.
- Halikarnassoslu Dionysios, Romaika Arkhaiologika: The Roman Antiquities. (İngilizce Çev. E. Cary). Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1937-1990.
- Harding 1994 P.Harding, *Androktion and the Atthis*. Oxford: Clarendon Press.
- Harding 1977 P.Harding, "Atthis and Politeia" *Historia* 26 (1977) 148-160.
- Harpokration, *Lexicon* (Ed. W.Dindorf) Kiel, 1853.
- Hellanos Hellanikos. Şurada: F. Jacoby. *Die Fragmente der Griechischen Historiker (FGrH), I, 4: Genealogie und Mythographie*. Berlin 1923.
- Herodotos Herodotos, *Herodot Tarihi* (Çev. M. Ökmen-A.Erhat). İstanbul: Remzi Kitabevi 1983.
- Homerios İlyada Homerios, *İlyada*. (Çev. A.Erhat- A.Kadir). İstanbul: Can Yayınları 1984.
- Homerios İlyada Skholionu H.Erbse, *Beiträge zur Überlieferung der Iliasscholien*, Munich: Zetemata 24, 1960.
- İskenderiyeli Klement İskenderiyeli Klement. Şurada: *Die Griechischen christlichen Schriftsteller* (Ed. O. Stahlin). 4 Vol. Berlin 1904-1936.
- Jacoby 1904 F. Jacoby, *Das Marmor Parium*. Berlin.
- Jacoby 1912 F. Jacoby, "Hellanikos" Pauly-Wissowa Realencyclopädie (RE) VIII, 104-151.
- Jacoby 1949 F.Jacoby, *Atthis: The Local Chronicles of Ancient Athens*. Oxford: Clarendon Press.
- Josephus Flavius Josephus Flavius, *Contre Apion*. Texte établi et annoté par Theodora Reinach; traduit par Leon Blum. Paris: Societe d'Édition "Les Belles Lettres", 1930.
- Joyce 1999 C.Joyce, "Was Hellanikos the First Chronicler of Athens?"; *Histos: The Electronic Journal of Ancient Historiography at University of Durham* 3, 1999.
- Kullmer 1901 H.Kullmer, *Die Historiae des Hellanikos von Lesbos: ein Rekonstruktionversuch*. Neue Jahrbücher für Philologie, Supp.XXVII (1901) 455-691.
- Lukianos, *Makrobii* Lukianos, *The Works of Lucian*. (İngilizce Çev. A.M. Harmon). London: William Heinemann, 1919.
- Mansel 1988 A.M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Marcellinus Marcellinus, *Vita Thukydides* (Ed. H.S.Jones). Oxford 1900.
- Marincola 1997 J. Marincola, *Authority and Tradition in Ancient Historiography*. New York: Cambridge University Press, 1997.

- Pausanias Pausanias, *Description of Greece* (İngilizce Çev. W.H.S. Jones). London: LOEB 1918.
- Pearson 1975 L. Pearson, *Early Ionian Historians*. Connecticut: Greenwood Press (1. Basım 1939).
- Philokhoros Philokhoros. Şurada: F. Jacoby. Die Fragmente der Griechischen Historiker (FGrH), III, 328: Genealogie und Mythographie. Berlin 1923.
- Pindaros Skholionu *Scholia Vetera in Pindari Carmina: Scholia in Olympionicas* (Ed. A. B. Drachmann) 1998.
- Plutarkhos *Alkibiades* Plutarkhos, *Alkibiades: Yaşamlar 2* (Çev. M. Mete). İstanbul: İdea Yayınevi 2005.
- Plutarkhos Theseus Plutarkhos, *Theseus: Yaşamlar 1* (Çev. M. Mete). İstanbul: İdea Yayınevi 2005.
- Preller 1864 L. Preller, *De Hellanico Lesbio*. Şurada: Ausgewahlte Aufsätze.
- Strabon Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap: XII, XIII, XIV)* (Çev. A. Pekman) İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1987.
- Suidas Suidas, *Svidae Lexicon*. (Ed. A. Adler), Leipzig 1935.
- Thomson 1985 G. Thomson *Tarihöncesi Ege: Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler*. (Çev. C. Üster). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Thukydides Thukydides, *Peloponnesos Savaşı*. (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Hürriyet Yayınları 1976.
- Toye 1994 D.L. Toye, "Dionysios of Halicarnassus on the First Grek Historians". *The American Journal of Philology*. Vol.116,2, 279-302.

